



Σχολή Οικονομικών Επιστημών

Τμήμα Διεθνών και Ευρωπαϊκών Οικονομικών Σπουδών

ΤΙΤΛΟΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ:

**Κοινή Πολιτική Άμυνας και Ασφάλειας: Κατανομή βαρών των αμυντικών δαπανών
στην ΕΕ**

Ευάγγελος Πατσιαρίκας

ΑΜ Φοιτητή: f1432304

*Διπλωματική εργασία υποβληθείσα προς μερική εκπλήρωση των απαραίτητων προϋποθέσεων
για την απόκτηση του Μεταπτυχιακού Διπλώματος Ειδίκευσης*

Μάρτιος 2025



Υπεύθυνος καθηγητής: κ. Γεώργιος Παπαγιάννης

Εξεταστική επιτροπή:

κ. Κωνσταντίνου Παναγιώτης

κ. Μπλαβούκος Σπυρίδων

κ. Παπαγιάννης Γεώργιος

Ο Ευάγγελος Πατσιαρίκας βεβαιώνω ότι το έργο που εκπονήθηκε και παρουσιάζεται στην υποβαλλόμενη διπλωματική εργασία είναι αποκλειστικά ατομικά δικό μου. Όποιες πληροφορίες και υλικό που περιέχονται έχουν αντληθεί από άλλες πηγές, έχουν καταλλήλως αναφερθεί στην παρούσα διπλωματική εργασία. Επιπλέον τελώ εν γνώσει ότι σε περίπτωση διαπίστωσης ότι δεν συντρέχουν όσα βεβαιώνονται από μέρους μου, μου αφαιρείται ανά πάσα στιγμή αμέσως ο τίτλος



Πίνακας Περιεχομένων

1	ΕΙΣΑΓΩΓΗ	5
2	ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ	9
2.1	Άμυνα και Οικονομική Ανάπτυξη.....	9
2.2	Άμυντικές Δαπάνες ΝΑΤΟ και Ευρωπαϊκής Ένωσης.....	15
2.3	Συμπεράσματα.....	18
3	Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΚΠΑΑ ΣΤΗΝ ΕΕ	19
3.1	Άμυντικές δαπάνες στην ΕΕ.....	19
3.2	Θεσμικά Όργανα και Μηχανισμοί της ΕΕ.....	22
3.3	Κατευθύνσεις και προκλήσεις.....	31
3.4	Αποτελέσματα και επιπτώσεις.....	32
3.5	Συμπεράσματα.....	34
4	ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΑΜΥΝΤΙΚΩΝ ΒΑΡΩΝ ΓΙΑ ΤΑ ΕΤΗ 2020-2023	36
4.1	Μοντέλο Κατανομής Άμυντικών Βαρών.....	36
4.2	Ανάλυση Δεδομένων.....	39
4.3	Αποτελέσματα.....	44
4.4	Συμπεράσματα.....	45
5	ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	47
6	ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	50



Περίληψη

Η παρούσα διπλωματική εργασία εξετάζει τη σύνδεση των αμυντικών δαπανών με την οικονομική ανάπτυξη, με εστίαση στην Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ). Η ανάλυση αναδεικνύει τη διττή φύση των αμυντικών δαπανών, καθώς μπορούν να λειτουργήσουν ως μοχλός οικονομικής ανάπτυξης ή περιοριστικός παράγοντας, ανάλογα με το πλαίσιο. Ένα βασικό εύρημα είναι οι ανισότητες στην κατανομή των βαρών μεταξύ των κρατών-μελών, με τις μεγαλύτερες οικονομίες να αναλαμβάνουν δυσανάλογο βάρος αμυντικών υποχρεώσεων συγκριτικά με μικρότερες οικονομίες. Παράλληλα, οι δαπάνες της ΕΕ υστερούν συγκριτικά με άλλες μεγάλες δυνάμεις, περιορίζοντας την αποτρεπτική της ικανότητα. Η εργασία υπογραμμίζει τη σημασία της τεχνολογικής καινοτομίας και της στρατηγικής συνεργασίας ως βασικά εργαλεία για την ενίσχυση της αποδοτικότητας. Η επένδυση σε έρευνα και ανάπτυξη (R&D) και η ενίσχυση της συνεργασίας μπορούν να μειώσουν τα κόστη, να ενισχύσουν τη βιομηχανική βάση και να δημιουργήσουν πολλαπλασιαστικά οφέλη.

Abstract

This thesis examines the relationship between defense expenditures and economic development, with a focus on the European Union (EU). The analysis highlights the dual nature of defense spending, as it can serve as a driver of economic growth or a limiting factor, depending on the context. A key finding is the inequality in burden-sharing among member states, with larger economies bearing a disproportionate share of defense obligations compared to smaller ones. Additionally, the EU's defense spending lags behind that of other major powers, limiting its deterrence capabilities. The study underscores the importance of technological innovation and strategic cooperation as essential tools for enhancing efficiency. Investment in research and development (R&D) and stronger collaboration can reduce costs, strengthen the industrial base, and generate multiplier effects.



1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η ιστορική προσέγγιση της Ευρωπαϊκής Ένωσης στις αμυντικές δαπάνες χαρακτηρίζεται από ανισότητες στην κατανομή των βαρών και έλλειψη μακροπρόθεσμου στρατηγικού σχεδιασμού. Παράλληλα, το ζήτημα της "ελεύθερης χρήσης" (free riding) ορισμένων κρατών, που συνεισφέρουν ελάχιστα ενώ επωφελούνται από τη συλλογική ασφάλεια, αποτελεί διαχρονική πρόκληση για την ΕΕ. Σε αυτό το πλαίσιο, η μελέτη της σχέσης μεταξύ αμυντικών δαπανών και οικονομικής ανάπτυξης προσφέρει κρίσιμες γνώσεις για το πώς οι επενδύσεις στην άμυνα μπορούν να γίνουν πιο αποδοτικές και να ενισχύσουν την οικονομική ευημερία (European Council, 2022).

Η ανάλυση των στρατιωτικών επενδύσεων δεν περιορίζεται μόνο στην αύξηση της αμυντικής ικανότητας. Περιλαμβάνει επίσης τη διασύνδεση των αμυντικών τεχνολογιών με τον πολιτικό τομέα, την τόνωση της καινοτομίας και τη δημιουργία οικονομιών κλίμακας μέσω διακρατικής συνεργασίας. Ωστόσο, οι αμυντικές δαπάνες παραμένουν ένα πεδίο έντονων αντιφάσεων αντιπαραθέσεων, καθώς η ανάγκη για άμεση ενίσχυση της ασφάλειας συχνά έρχεται σε σύγκρουση με άλλες προτεραιότητες, όπως η υγεία και η εκπαίδευση (Fiott, 2022).

Η κατανόηση αυτής της σύνθετης σχέσης απαιτεί μια ολιστική προσέγγιση που συνδυάζει τη θεωρητική ανάλυση, όπως το μοντέλο κοινού προϊόντος του Murdoch, με πρακτικές λύσεις που εστιάζουν στη συνεργασία, την τεχνολογία και την οικονομική αποδοτικότητα. Οι αμυντικές δαπάνες μπορούν να λειτουργήσουν ως μοχλός ανάπτυξης, εφόσον συνδυάζονται με μακροπρόθεσμο σχεδιασμό και συντονισμένες προσπάθειες που μεγιστοποιούν τα οφέλη για την οικονομία, την κοινωνία και την ασφάλεια.

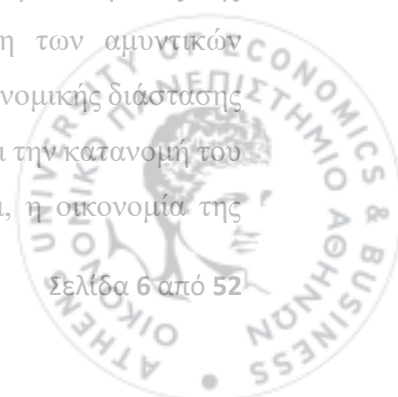
Η στρατιωτική άμυνα επικεντρώνεται στην προστασία της κυριαρχίας και των συνόρων ενός έθνους από εξωτερικές απειλές. Αυτό επιτυγχάνεται με τη χρήση στρατιωτικών, διπλωματικών και οικονομικών μέσων. Περιλαμβάνει στρατηγικές για την εδαφική προστασία και τη διασφάλιση της εθνικής ακεραιότητας και ασφάλειας, όπως η ανάπτυξη στρατιωτικών δυνάμεων και αμυντικών μηχανισμών. Στην εθνική ασφάλεια, το πλαίσιο είναι ευρύτερο, αγκαλιάζοντας όχι μόνο τις στρατιωτικές δυνατότητες αλλά και την κυβερνοασφάλεια, τις διπλωματικές σχέσεις και την οικονομική σταθερότητα. Αυτή η ολοκληρωμένη προσέγγιση στοχεύει στη διασφάλιση της προστασίας από ποικίλες απειλές, όπως τρομοκρατικές επιθέσεις και φυσικές καταστροφές, προάγοντας παράλληλα την ευημερία του πληθυσμού (Lowther, 2006; Calvi Parisetti, 2012; Karako, 2019).



Η στρατηγική άμυνα είναι ένα μακροπρόθεσμο σχέδιο που συνδυάζει στρατιωτικές δυνατότητες και τεχνολογικές εξελίξεις, όπως συστήματα αντιπυραυλικής άμυνας και πυρηνικής αποτροπής, για την αντιμετώπιση σύγχρονων απειλών. Αυτή η στρατηγική προσέγγιση περιλαμβάνει επίσης τη συνεργασία με συμμάχους και την ενίσχυση των διακρατικών σχέσεων. Στο επιχειρησιακό επίπεδο, η άμυνα οργανώνεται για την άμεση απόκρουση επιθέσεων, και η άμυνα στον κυβερνοχώρο προστίθεται ως κρίσιμη πτυχή της εθνικής ασφάλειας, δεδομένου του αυξανόμενου αριθμού και της πολυπλοκότητας των κυβερνοεπιθέσεων. Επιπρόσθετα, ένα ολοκληρωμένο σύστημα κυβερνοάμυνας εξασφαλίζει την προστασία των κρατικών υποδομών και της ιδιωτικής πληροφορίας, ενώ υποστηρίζεται από συστήματα εντοπισμού και απόκρισης σε πραγματικό χρόνο (Ball & Waters, 2013; Scala & Howard, 2020).

Τα παραπάνω για να υποστηριχθούν επαρκώς απαιτούν συγκεκριμένη μεθοδικότητα όσον αφορά την χρηματοδότηση τους και έτσι προκύπτει η σημαντικότητα του όρου, οικονομία της άμυνας. Η οικονομία της άμυνας αποτελεί ένα κρίσιμο ζήτημα, καθώς συνδυάζει οικονομικές και στρατιωτικές αρχές για την αποτελεσματική διαχείριση πόρων, με στόχο την προστασία της εθνικής ασφάλειας. Σε μια εποχή αυξανόμενων απειλών, όπως γεωπολιτικές εντάσεις, κυβερνοεπιθέσεις και τρομοκρατία, είναι απαραίτητο να εξασφαλίζεται ότι οι πόροι που δαπανώνται για την άμυνα κατανέμονται αποδοτικά και στοχεύουν στη διασφάλιση της σταθερότητας και της ευημερίας ενός κράτους. Ειδικότερα μπορούμε να υποστηρίξουμε ότι η οικονομία της άμυνας, είναι η εφαρμογή οικονομικών αρχών στην κατανομή πόρων για την ικανοποίηση αμυντικών αναγκών και τη διατήρηση της στρατιωτικής ετοιμότητας. Η ανάλυση στον τομέα αυτό περιλαμβάνει τη διαχείριση των οικονομικών πόρων που διατίθενται για τον αμυντικό προϋπολογισμό και την επίδραση της αμυντικής βιομηχανίας στην εθνική οικονομία. Οι αποφάσεις λαμβάνονται σύμφωνα με τις αρχές της αποδοτικότητας και της ελαχιστοποίησης του κόστους, ενώ ο ανταγωνισμός αξιοποιείται, όπου είναι δυνατόν, για τη βελτίωση της ποιότητας και της αποτελεσματικότητας στην παραγωγή αμυντικού εξοπλισμού (Ball & Waters, 2013; Scala & Howard, 2020).

Η σημασία της οικονομίας της άμυνας έγκειται αρχικά στο ότι η άμυνα αποτελεί δημόσιο αγαθό, το οποίο δεν μπορεί να παρέχεται επαρκώς από την ιδιωτική αγορά. Ο ρόλος της κυβέρνησης είναι καθοριστικός για τη χρηματοδότηση και διαχείριση των αμυντικών υποδομών και του στρατιωτικού εξοπλισμού, και έτσι η κατανόηση της οικονομικής διάστασης της άμυνας βοηθάει στη λήψη καλύτερων αποφάσεων για τον σχεδιασμό και την κατανομή του αμυντικού προϋπολογισμού. Δεδομένου ότι οι πόροι είναι περιορισμένοι, η οικονομία της



άμυνας εστιάζει στη βέλτιστη κατανομή τους για την επίτευξη των στρατιωτικών στόχων, αποφεύγοντας σπατάλες και διασφαλίζοντας ότι κάθε δαπάνη συμβάλλει στην ενίσχυση της εθνικής ασφάλειας και της αποτρεπτικής δύναμης του κράτους (Fiott, 2022).

Επιπλέον, η οικονομία της άμυνας συμβάλλει στην ευρύτερη οικονομική ανάπτυξη, ειδικά μέσω της αμυντικής βιομηχανίας, η οποία δημιουργεί θέσεις εργασίας και ενισχύει την τεχνολογική πρόοδο. Οι στρατιωτικές καινοτομίες συχνά προσαρμόζονται και στον ιδιωτικό τομέα, βελτιώνοντας τη συνολική οικονομική δυναμική ενός κράτους. Για παράδειγμα, οι επενδύσεις σε τεχνολογίες όπως τα δίκτυα επικοινωνιών, οι ηλεκτρονικές αμυντικές υποδομές και τα συστήματα κυβερνοασφάλειας, εκτός της άμυνας, αναβαθμίζουν και την οικονομική και τεχνολογική θέση της χώρας (European Council, 2022).

Η οικονομία της άμυνας είναι επίσης σημαντική λόγω της ανάγκης ισορροπίας μεταξύ της αμυντικής και της οικονομικής ανάπτυξης. Οι υπερβολικές δαπάνες στην άμυνα ενδέχεται να στερούν πόρους από άλλους κρίσιμους τομείς, όπως η παιδεία, η υγεία και οι κοινωνικές υποδομές, και γι' αυτό απαιτείται προσεκτικός σχεδιασμός για να μην αποσταθεροποιείται η εθνική οικονομία. Έτσι, η οικονομία της άμυνας ενσωματώνει εργαλεία και τεχνικές ανάλυσης, όπως η θεωρία παιγνίων και τα μοντέλα προσομοίωσης, προκειμένου να υποστηρίξει τη λήψη ορθολογικών αποφάσεων που θα διασφαλίζουν τη διαρκή ευημερία και την εθνική ασφάλεια (Katoch, 2006).

Τέλος, η οικονομία της άμυνας διαδραματίζει σημαντικό ρόλο και στη διεθνή συνεργασία, ειδικά μέσω της συλλογικής άμυνας και διεθνών εξοπλιστικών προγραμμάτων. Η διατήρηση συμμαχιών, όπως το NATO, απαιτεί κοινές οικονομικές συνεισφορές και αμυντικές δαπάνες, καθώς η ασφάλεια είναι συλλογικό αγαθό. Επομένως, η οικονομία της άμυνας βοηθά τα κράτη να καθορίσουν τον τρόπο που θα συνεισφέρουν στην κοινή ασφάλεια, εξασφαλίζοντας ισχυρότερες σχέσεις και αποτρέποντας συγκρούσεις σε διεθνές επίπεδο. Συνοπτικά, η οικονομία της άμυνας είναι σημαντική επειδή επιτρέπει στις χώρες να προστατεύουν τα εθνικά τους συμφέροντα με οικονομικά αποδοτικό τρόπο, διατηρώντας παράλληλα μια σταθερή οικονομία που ενισχύει τη συνολική ανάπτυξη και προάγει την ειρήνη και τη συνεργασία (Dimitriou et al. , 2024).

Η οικονομική ανάπτυξη, τέλος, συνδέεται με την άμυνα μέσω της αύξησης του κατά κεφαλήν ΑΕΠ και της βελτίωσης της ποιότητας ζωής, η οποία προκύπτει από την κοινωνική πρόνοια, την εκπαίδευση και την υγεία. Η ανθρώπινη ανάπτυξη, η μείωση της φτώχειας και η θεσμική πρόοδος θεωρούνται ουσιαστικές για μια βιώσιμη ανάπτυξη που να ενισχύει την εθνική ισχύ.



Η περιβαλλοντική βιωσιμότητα, η ισότητα των φύλων και η τεχνολογική καινοτομία είναι επίσης κεντρικές συνιστώσες στη διαμόρφωση ενός ανθεκτικού και ευημερούντος κράτους (Katoch, 2006).

Σκοπός αυτής της εργασίας είναι να αναλύσει τη διασύνδεση των οικονομικών της άμυνας με την ευρύτερη οικονομική ανάπτυξη, εξετάζοντας τις βασικές συνιστώσες που καθορίζουν τη σχέση αυτή. Η εργασία επιδιώκει να αποτυπώσει τον ρόλο των αμυντικών δαπανών στο οικονομικό και γεωπολιτικό πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στην Κοινή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας (ΚΠΑΑ) και την κατανομή των βαρών μεταξύ των κρατών-μελών. Παρουσιάζοντας τα διαθέσιμα οικονομικά μεγέθη και τις βασικές στρατηγικές επιλογές της ΕΕ, επιχειρείται η ανάδειξη των προκλήσεων και των δυνατοτήτων που απορρέουν από την αμυντική συνεργασία και την κατανομή των στρατιωτικών πόρων (Cepparulo & Pasimeni, 2024).

Η προσέγγιση βασίζεται στη διερεύνηση της υπάρχουσας βιβλιογραφίας και στην ανάλυση εμπειρικών δεδομένων, επιδιώκοντας να αναδείξει τόσο τις θετικές όσο και τις αρνητικές επιπτώσεις των στρατιωτικών δαπανών στην οικονομία. Ιδιαίτερη σημασία αποδίδεται στον ρόλο της τεχνολογικής καινοτομίας, της διακρατικής συνεργασίας και της στρατηγικής αυτονομίας της ΕΕ, καθώς αυτοί οι παράγοντες διαμορφώνουν τη μακροπρόθεσμη βιωσιμότητα των αμυντικών επενδύσεων (Mölling et al., 2024).

Τέλος, η εργασία επιχειρεί να συνδυάσει θεωρητικά μοντέλα και πραγματικά δεδομένα για να προσφέρει μια ολοκληρωμένη ανάλυση της οικονομικής διάστασης της άμυνας στην ΕΕ. Θα χρησιμοποιηθεί το μοντέλο που βασίζεται στην εργασία του Kollias (2008), το οποίο εξετάζει το διαμοιρασμό βαρών στην Κοινή Πολιτική Άμυνας και Ασφάλειας της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Το μοντέλο αυτό αποσκοπεί στον υπολογισμό της αναλογίας ανάμεσα στις συνεισφορές των κρατών-μελών και στα οφέλη που λαμβάνουν από μια υποθετική κοινή στρατιωτική συμμαχία, την Ευρωπαϊκή Ένωση Άμυνας (EDU). Στην ανάλυσή μας για την εξαγωγή δεδομένων, θα στηριχθούμε στο εν λόγω μοντέλο, το οποίο αξιοποιεί την οικονομική θεωρία των συμμαχιών και θεωρεί την κοινή άμυνα ως δημόσιο αγαθό, το οποίο χαρακτηρίζεται από μη αποκλεισμό και μη ανταγωνισμό στη χρήση του. Μέσω αυτής της ολιστικής προσέγγισης, επιδιώκεται να συμβάλει στον επιστημονικό διάλογο σχετικά με τη βέλτιστη κατανομή των αμυντικών πόρων, τη σχέση στρατιωτικών δαπανών και ανάπτυξης, καθώς και τις προοπτικές μιας πιο συνεκτικής και αποδοτικής αμυντικής πολιτικής σε ευρωπαϊκό επίπεδο.



2 ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ

2.1 Άμυνα και Οικονομική Ανάπτυξη

Η σχέση μεταξύ στρατιωτικών δαπανών και οικονομικής ανάπτυξης αποτελεί αντικείμενο έντονων συζητήσεων και ερευνών στην οικονομική και στρατιωτική βιβλιογραφία. Οι στρατιωτικές δαπάνες συνδέονται άμεσα με την εθνική ασφάλεια και τη σταθερότητα ενός κράτους, αλλά ταυτόχρονα επηρεάζουν τις οικονομικές προοπτικές και τις κοινωνικές πολιτικές (Blanoukos et al., 2023). Η προσέγγιση που ακολουθούν οι χώρες στις στρατιωτικές δαπάνες εξαρτάται από το κοινωνικοπολιτικό και οικονομικό πλαίσιο στο οποίο βρίσκονται, καθώς και από τις στρατηγικές και γεωπολιτικές προτεραιότητές τους. Η έρευνα προσφέρει ποικίλες απόψεις και συμπεράσματα σχετικά με τις επιπτώσεις των στρατιωτικών δαπανών, αποκαλύπτοντας ότι δεν υπάρχει μια ενιαία θετική ή αρνητική προσέγγιση για το ζήτημα, αλλά ότι οι επιπτώσεις διαφοροποιούνται σημαντικά ανάλογα με το πλαίσιο εφαρμογής (Dimitriou et al., 2024).

Η σχέση μεταξύ στρατιωτικών δαπανών και οικονομικής ανάπτυξης παραμένει αμφιλεγόμενη και πολύπλευρη, προκαλώντας έντονο ενδιαφέρον από οικονομολόγους, πολιτικούς και στρατηγικούς αναλυτές. Ενώ παραδοσιακά επικρατούσε μια συντηρητική προσέγγιση στην κοινή γνώμη, η οποία αναφερόταν στις αρνητικές επιπτώσεις που μπορεί να έχουν στην συνολική οικονομία οι στρατιωτικές δαπάνες κυρίως μέσω της εκτόπισης πόρων από παραγωγικές επενδύσεις και κοινωνικές δαπάνες (Mölling et al., 2024). Στις αρχές της δεκαετίας του 1970 ο Emile Benoit διαφοροποιείται και υποστηρίζει ότι οι στρατιωτικές δαπάνες μπορούν να ενισχύουν την οικονομική ανάπτυξη και την εθνική ασφάλεια, εισάγοντας νέα δεδομένα και προβληματισμούς. Συνεπώς η τελική επίδραση εξαρτάται από το οικονομικό και πολιτικό πλαίσιο της κάθε χώρας, καθώς και από την κατάσταση ασφαλείας που επικρατεί (Dunne & Nikolaidou, 2012).

Σε συγκεκριμένα πλαίσια, οι στρατιωτικές δαπάνες μπορούν να έχουν θετικές επιπτώσεις στην οικονομική ανάπτυξη. Για χώρες που αντιμετωπίζουν άμεσες απειλές ή βρίσκονται σε μεταπολεμική φάση, οι στρατιωτικές δαπάνες συχνά συνεισφέρουν στη σταθερότητα και την ανασυγκρότηση. Σύμφωνα με την κεϋνσιανή οικονομική θεωρία, οι κρατικές δαπάνες – συμπεριλαμβανομένων των στρατιωτικών – μπορούν να αυξήσουν τη συνολική ζήτηση και να δημιουργήσουν θέσεις εργασίας, γεγονός που ενισχύει την οικονομία σε περιόδους ύφεσης ή αβεβαιότητας (Smith, 2000). Αυτή η προσέγγιση είναι ιδιαίτερα σημαντική σε οικονομίες που



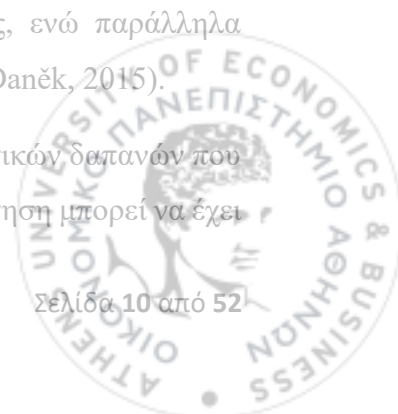
χρειάζονται οικονομική τόνωση και δεν διαθέτουν αρκετή ζήτηση από τον ιδιωτικό τομέα (Knight et al. , 1996).

Μια χαρακτηριστική περίπτωση είναι η Κροατία, όπου, μετά τον πόλεμο της ανεξαρτησίας, οι αυξημένες στρατιωτικές δαπάνες έπαιξαν σημαντικό ρόλο στην ανοικοδόμηση των υποδομών και στην αποκατάσταση της εθνικής ασφάλειας (Mabeba, 2024). Η στρατιωτική δραστηριότητα σε αυτό το πλαίσιο προσέφερε το κατάλληλο έδαφος για την ανάπτυξη της βιομηχανίας και τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας, ενώ η ασφάλεια που προσέφερε συνέβαλε στην προσέλκυση επενδύσεων και την ένταξη σε διεθνείς θεσμούς, όπως το NATO και η Ευρωπαϊκή Ένωση (Mabeba, 2024).

Στις ανεπτυγμένες χώρες με ισχυρή αμυντική βιομηχανία, οι στρατιωτικές δαπάνες συχνά οδηγούν σε τεχνολογική πρόοδο και καινοτομία. Οι επενδύσεις σε στρατιωτικές έρευνες και την ανάπτυξη τεχνολογιών αιχμής δημιουργούν προϊόντα που χρησιμοποιούνται σε διάφορους τομείς, όπως η αεροναυπηγική, η τεχνολογία επικοινωνιών και η ιατρική (Ball & Waters, 2013). Αυτή η διαδικασία ενισχύει τη βιομηχανική βάση, συμβάλλοντας στη μακροπρόθεσμη οικονομική ανάπτυξη μέσω της βελτίωσης της παραγωγικότητας και της δημιουργίας νέων αγορών για καινοτόμα προϊόντα (Knight et al., 1996). Οι ΗΠΑ, για παράδειγμα, έχουν επιτύχει σημαντική πρόοδο στην τεχνολογία μέσω στρατιωτικών ερευνών, η οποία έχει οδηγήσει σε τεχνολογίες όπως το GPS και το διαδίκτυο. Η μελέτη των Kollias και Paleologou (2017) αναδεικνύει αυτή τη θετική συσχέτιση, καταλήγοντας στο συμπέρασμα ότι σε χώρες υψηλού εισοδήματος, οι στρατιωτικές δαπάνες συμβάλλουν στην τεχνολογική πρόοδο και τη μακροχρόνια οικονομική ανάπτυξη. Αυτές οι δαπάνες τροφοδοτούν μια ζήτηση για υψηλή τεχνολογία και καινοτομία, ειδικά όταν υπάρχουν ισχυρές αμυντικές βιομηχανίες και ερευνητικά ιδρύματα.

Ωστόσο, η αυξημένη χρηματοδότηση της άμυνας μπορεί να έχει σοβαρές αρνητικές επιπτώσεις, ιδιαίτερα σε ανεπτυγμένες χώρες με σταθερό κοινωνικό περιβάλλον. Η εκτροπή των πόρων από πιο παραγωγικές επενδύσεις, όπως η εκπαίδευση, η υγεία και οι υποδομές, μπορεί να επιβραδύνει την οικονομική ανάπτυξη και να περιορίσει την ευημερία της κοινωνίας (Cerrapulo & Pasimeni, 2024). Έρευνες δείχνουν ότι οι στρατιωτικές δαπάνες, ιδιαίτερα στις χώρες του ΟΟΣΑ, συσχετίζονται με χαμηλότερους ρυθμούς ανάπτυξης, ενώ παράλληλα αυξάνουν το δημόσιο χρέος, την φορολογία και την πληθωριστική πίεση (Daněš, 2015).

Η μελέτη αυτή αποκαλύπτει ότι το λεγόμενο «διπλό κόστος» των στρατιωτικών δαπανών που συχνά παραβλέπεται. Σύμφωνα με την ανάλυση, η στρατιωτική χρηματοδότηση μπορεί να έχει

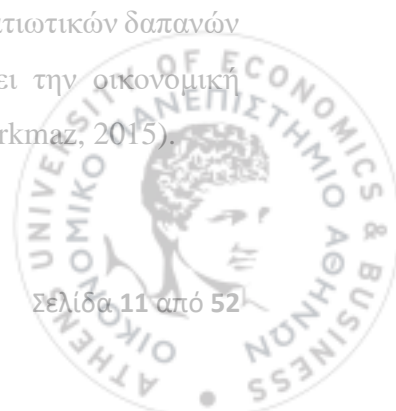


βραχυπρόθεσμα οφέλη, αλλά τα μακροπρόθεσμα κόστη είναι πολύ μεγαλύτερα, με αποτέλεσμα τη μείωση της παραγωγικότητας και τη μείωση της επένδυσης σε βασικούς τομείς της οικονομίας (York et al., 2013). Για παράδειγμα, στις ΗΠΑ, τα αποτελέσματα της χρηματοδότησης πολέμων, όπως του Ιράκ και του Αφγανιστάν, είχαν σημαντικές αρνητικές επιπτώσεις στην οικονομία, αυξάνοντας το δημόσιο χρέος και τη φορολογία (Brown University, 2022).

Η θεωρία του «βούτυρο ή όπλα» περιγράφει την ανάγκη ισορροπίας μεταξύ στρατιωτικών δαπανών και δαπανών που προάγουν την κοινωνική ευημερία. Η υπερβολική αύξηση του στρατιωτικού προϋπολογισμού μπορεί να οδηγήσει σε μείωση των κοινωνικών παροχών, κάτι που επηρεάζει άμεσα την ποιότητα ζωής των πολιτών. Σύμφωνα με τον Katoch (2006), οι δαπάνες στην άμυνα μπορεί να είναι αναγκαίες για την εθνική ασφάλεια, ωστόσο, όταν αυτές οι δαπάνες αυξάνονται υπέρμετρα, αποτρέπουν τις επενδύσεις σε κρίσιμους τομείς, όπως η παιδεία και η υγεία.

Αυτή η δυναμική καθιστά το κόστος ευκαιρίας των στρατιωτικών δαπανών ιδιαίτερα υψηλό, ιδίως στις αναπτυσσόμενες χώρες που πρέπει να βελτιώσουν τη φτώχεια και την εκπαίδευση. Για παράδειγμα, στην Ινδία, η απόδοση των αμυντικών δαπανών φαίνεται να είναι χαμηλότερη από τις επενδύσεις σε κοινωνικές υποδομές, οι οποίες έχουν θετικές επιπτώσεις στην παραγωγικότητα και την οικονομική ανάπτυξη μακροπρόθεσμα (Katoch, 2006).

Στις αναπτυσσόμενες χώρες, οι στρατιωτικές δαπάνες έχουν συχνά πιο αρνητικές συνέπειες, καθώς οι οικονομίες αυτές αντιμετωπίζουν προβλήματα πόρων και παραγωγικότητας. Οι στρατιωτικές δαπάνες εκτοπίζουν τις επενδύσεις σε τομείς που μπορούν να οδηγήσουν σε μακροπρόθεσμη ανάπτυξη, όπως οι υποδομές και η εκπαίδευση. Για τις αναπτυσσόμενες χώρες έρευνες καταδεικνύουν ότι η αυξημένη στρατιωτική δαπάνη μπορεί να επιβραδύνει την ανάπτυξη και να επιδεινώσει τις οικονομικές ανισότητες (Holdren & Rotblat, 1987). Σε πολλές αναπτυσσόμενες χώρες, η υψηλή στρατιωτική χρηματοδότηση συνδέεται με πολιτικές αστάθειες και ανασφάλεια, που αναγκάζουν τις κυβερνήσεις να δαπανούν περισσότερο για την άμυνα, παρά για την αντιμετώπιση της φτώχειας, με αποτέλεσμα η αύξηση των στρατιωτικών δαπανών να επηρεάζει αρνητικά την ανάπτυξη και να υποβαθμίζει το βιοτικό επίπεδο των πολιτών (Romm, 1993). Οι αναλυτές τονίζουν ακόμη ότι η αύξηση των στρατιωτικών δαπανών σε αναπτυσσόμενες χώρες μπορεί να αποβεί επιζήμια, καθώς αποτρέπει την οικονομική διαφοροποίηση και εντείνει τις οικονομικές και κοινωνικές ανισότητες (Korkmaz, 2015).



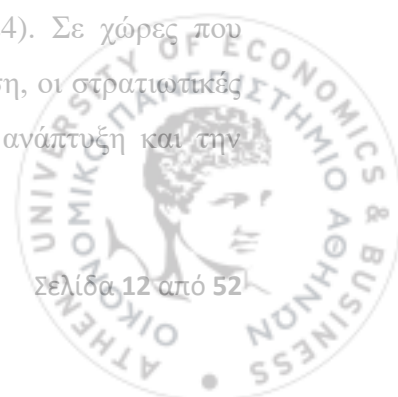
Στις χώρες χαμηλού εισοδήματος, όπου οι στρατιωτικές δαπάνες συχνά υπερβαίνουν τις δαπάνες για την εκπαίδευση ή την υγεία, η ανάπτυξη πλήττεται συντριπτικά, καθώς η έλλειψη επενδύσεων στους τομείς αυτούς αποδυναμώνει την ανθρώπινη κεφαλαιακή βάση και περιορίζει την παραγωγικότητα μακροπρόθεσμα. Εξάλλου, οι στρατιωτικές δαπάνες οδηγούν συχνά σε αύξηση του χρέους και των δημοσιονομικών ελλειμμάτων, γεγονός που περιορίζει περαιτέρω τις δυνατότητες για παραγωγικές επενδύσεις (Kollias & Paleologou, 2016).

Επιπλέον, οι στρατιωτικές δαπάνες υπό αυτές τις συνθήκες συνδέονται με την κοινωνική ανισότητα και την κακή κατανομή πόρων. Καθώς οι δαπάνες για την άμυνα αφαιρούνται από άλλες κοινωνικές δαπάνες, οι ανισότητες μπορεί να αυξηθούν, ειδικά σε χώρες που αντιμετωπίζουν ήδη οικονομικές προκλήσεις. Οι στρατιωτικές δαπάνες μπορούν να οδηγήσουν σε αναδιανομή των κρατικών πόρων υπέρ των αμυντικών αναγκών, γεγονός που μπορεί να επιδεινώσει τις ανισότητες μεταξύ των κοινωνικών τάξεων και να περιορίσει τις ευκαιρίες για ανάπτυξη των χαμηλών εισοδηματικών ομάδων (Murdoch & Sandler, 1991).

Οι μακροπρόθεσμες οικονομικές επιπτώσεις των πολέμων είναι επίσης σημαντικές, καθώς οι πολεμικές συγκρούσεις και οι υπερβολικές στρατιωτικές δαπάνες μπορούν να οδηγήσουν σε οικονομική καταστροφή και να αυξήσουν το κόστος για την κοινωνία και το γενικό επίπεδο τιμών της οικονομίας. Η έρευνα του Watson Institute for International and Public Affairs (2022) τονίζει ότι οι μακροπρόθεσμες συνέπειες των πολέμων περιλαμβάνουν αυξήσεις στο δημόσιο χρέος, μείωση των επενδύσεων, αύξηση της φορολογίας και μείωση της καταναλωτικής δύναμης.

Σε χώρες που βρίσκονται σε σύγκρουση ή επενδύουν υπέρμετρα στην άμυνα, η οικονομική ανάπτυξη περιορίζεται, ενώ οι προοπτικές για βιώσιμη ανάπτυξη μειώνονται δραματικά. Παράλληλα, οι κοινωνικές και ψυχολογικές επιπτώσεις των πολέμων δυσχεραίνουν την ζωή των πολιτών, ενώ η μείωση της παραγωγικότητας και των επενδύσεων απομακρύνουν τα σενάρια ανάκαμψης (Feldman & Storper, 2018).

Η βιβλιογραφία καταδεικνύει ότι δεν υπάρχει ένας κοινός τρόπος αξιολόγησης των επιπτώσεων των στρατιωτικών δαπανών στην οικονομική ανάπτυξη. Οι θετικές ή αρνητικές συνέπειες εξαρτώνται από το πολιτικό και οικονομικό πλαίσιο, τη φάση ανάπτυξης και την ασφάλεια της χώρας, αλλά και από τον τρόπο κατανομής των πόρων (Mabeba, 2024). Σε χώρες που αντιμετωπίζουν σοβαρές απειλές ή βρίσκονται σε μεταπολεμική κατάσταση, οι στρατιωτικές δαπάνες μπορούν να λειτουργήσουν ως καταλύτης για την οικονομική ανάπτυξη και την



αποκατάσταση της σταθερότητας, όπως δείχνουν οι έρευνες για την Κροατία και άλλες χώρες (Dimitriou et al., 2024).

Αντίθετα, στις ανεπτυγμένες χώρες, όπου οι δαπάνες για την άμυνα είναι υπερβολικές και η ασφάλεια δεν απειλείται άμεσα, οι στρατιωτικές δαπάνες συχνά καταλήγουν να είναι αντιπαραγωγικές και να μειώνουν τις ευκαιρίες για μακροπρόθεσμη οικονομική ανάπτυξη (Dunne & Nikolaidou, 2012). Επιπλέον, οι στρατιωτικές δαπάνες μπορούν να επιδεινώσουν τις κοινωνικοοικονομικές ανισότητες και να αυξήσουν το δημόσιο χρέος, γεγονός που καθιστά απαραίτητη την προσεκτική αξιολόγηση και διαχείριση του αμυντικού προϋπολογισμού (Kollias & Paleologou, 2019).

Αυτή η διπλή φύση των στρατιωτικών δαπανών υποδεικνύει ότι τα κράτη πρέπει να επιδιώκουν μια ισορροπία μεταξύ της διατήρησης της ασφάλειας και της επίτευξης κοινωνικοοικονομικών στόχων. Σε ένα συνεχώς μεταβαλλόμενο γεωπολιτικό περιβάλλον, η βέλτιστη χρήση των στρατιωτικών πόρων αποτελεί έναν από τους πιο κρίσιμους παράγοντες για την εδραίωση βιώσιμης ανάπτυξης και σταθερότητας (Sandler & Hartley, 2020). Καταλήγοντας, η λήψη των αποφάσεων που σχετίζονται με το μέγεθος και την σύνθεση του αμυντικού προϋπολογισμού ενός κράτος, πρέπει να γίνεται λαμβάνοντας υπόψιν τις παραπάνω εξωτερικές και εσωτερικές συνθήκες συναρτήσει της χρονικής τους αναγκαιότητας, υπό την ύπαρξη πάντα ενός ευρύτερου μακροχρόνιου επιχειρησιακού σχεδιασμού (Dimitriou et al., 2024).

Αρκετές μελέτες δείχνουν ότι οι στρατιωτικές δαπάνες σε περιόδους ειρήνης μπορούν να έχουν αρνητική επίδραση στην οικονομική ανάπτυξη. Στη Μεσόγειο, όπως παρατηρεί ο Korkmaz (2015), οι στρατιωτικές δαπάνες συχνά ανταγωνίζονται άλλες παραγωγικές επενδύσεις, όπως στην εκπαίδευση και την υγεία. Σε τέτοιες περιπτώσεις, οι στρατιωτικές δαπάνες μπορεί να μειώσουν τη συνολική αποταμίευση και τις ιδιωτικές επενδύσεις, επιβραδύνοντας έτσι τον ρυθμό οικονομικής ανάπτυξης και αποτρέποντας την ευημερία. Οι Stamegna και συνεργάτες (2024) επισημαίνουν επίσης ότι σε ανεπτυγμένες χώρες, όπως η Γερμανία και η Ισπανία, η αύξηση των στρατιωτικών δαπανών δεν έχει τον ίδιο θετικό αντίκτυπο στην οικονομική δραστηριότητα και την απασχόληση, όπως οι δαπάνες στην εκπαίδευση ή την υγειονομική περίθαλψη. Επομένως, σε χώρες με σταθερές κοινωνικές και πολιτικές συνθήκες, η υπερβολική εστίαση στην άμυνα μπορεί να αποτελεί σπατάλη πόρων, αφαιρώντας χρηματοδότηση από άλλους τομείς που ενδεχομένως προσφέρουν υψηλότερη κοινωνική και οικονομική απόδοση.

Στην αντίθετη πλευρά, άλλες μελέτες, όπως αυτή του Mabeba (2024), αναδεικνύουν τις θετικές συνέπειες των στρατιωτικών δαπανών σε μεταπολεμικές ή ευάλωτες οικονομίες. Στην

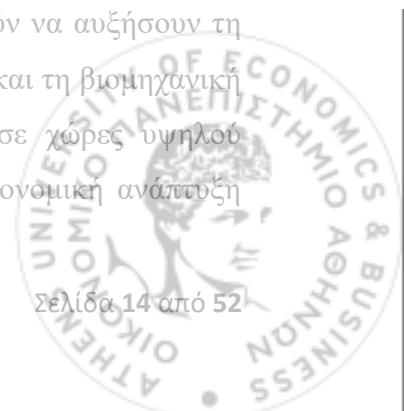


περίπτωση της Κροατίας, ο Mabeba διαπίστωσε ότι οι στρατιωτικές δαπάνες λειτούργησαν καταλυτικά για την οικονομική ανάκαμψη και την ενίσχυση της ασφάλειας μετά από περιόδους σύγκρουσης. Η στρατιωτική ανάπτυξη βοήθησε στην ανασυγκρότηση των υποδομών και τη δημιουργία θέσεων εργασίας, παρέχοντας μια σταθερή βάση για την περαιτέρω οικονομική ανάπτυξη και την ένταξη σε διεθνείς θεσμούς, όπως το NATO και η Ε.Ε. Αυτή η πολλαπλασιαστική επίδραση των στρατιωτικών δαπανών έχει μεγαλύτερη σημασία για χώρες που αντιμετωπίζουν άμεσες ανάγκες ασφάλειας ή καταστροφή υποδομών, όπου η άμυνα αποτελεί βασική προϋπόθεση για την κοινωνικοοικονομική ανάκαμψη.

Αυτές οι δύο προσεγγίσεις καταδεικνύουν ότι οι στρατιωτικές δαπάνες έχουν μικτά αποτελέσματα, ανάλογα με τις συνθήκες και τις προτεραιότητες κάθε κράτους. Στις χώρες με υψηλές απειλές ασφάλειας, όπως η Κροατία, οι αμυντικές δαπάνες είναι συχνά απαραίτητες για την προστασία της κυριαρχίας και τη διασφάλιση ενός ασφαλούς περιβάλλοντος, ενισχύοντας τη μακροπρόθεσμη οικονομική σταθερότητα και την εμπιστοσύνη των επενδυτών. Αντίθετα, σε ανεπτυγμένα κράτη, όπου η ασφάλεια είναι σχετικά διασφαλισμένη, η εκτροπή πόρων προς τον στρατιωτικό τομέα εις βάρος των κοινωνικών τομέων μπορεί να είναι αναποτελεσματική και σπατάλη πόρων.

Σύμφωνα με τον Katoch (2006), οι στρατιωτικές δαπάνες αντιπροσωπεύουν ένα αναγκαίο δημόσιο αγαθό, καθώς παρέχουν τη βάση για την ασφάλεια, χωρίς την οποία η οικονομική δραστηριότητα και η σταθερότητα θα μπορούσαν να διαταραχθούν. Η επαρκής αμυντική χρηματοδότηση ενισχύει την προστασία και τη σταθερότητα, ιδιαίτερα σε χώρες που βρίσκονται σε ευάλωτες γεωγραφικές θέσεις ή αντιμετωπίζουν εσωτερικές εντάσεις. Ωστόσο, αυτό το αγαθό έρχεται με υψηλό κόστος, καθώς οι πόροι που διατίθενται για την άμυνα δεν επενδύονται σε άλλους κοινωνικά ή οικονομικά παραγωγικούς τομείς. Το λεγόμενο δίλημμα "βούτυρο ή όπλα" περιγράφει αυτήν την αντιστάθμιση και αντικατοπτρίζει τη μακροχρόνια πρόκληση που αντιμετωπίζουν τα κράτη όταν αποφασίζουν τον προϋπολογισμό τους για την άμυνα έναντι άλλων τομέων.

Η σύγχρονη βιβλιογραφία υποδεικνύει ότι οι στρατιωτικές δαπάνες μπορούν να συμβάλλουν θετικά στην οικονομική ανάπτυξη σε συγκεκριμένα περιβάλλοντα. Σε περιπτώσεις όπου η αμυντική βιομηχανία είναι ανεπτυγμένη, οι στρατιωτικές δαπάνες μπορούν να αυξήσουν τη ζήτηση για υψηλής τεχνολογίας προϊόντα, ενθαρρύνοντας την καινοτομία και τη βιομηχανική ανάπτυξη. Η έρευνα των Kollias και Paleologou (2017) δείχνει ότι σε χώρες υψηλού εισοδήματος, οι στρατιωτικές δαπάνες μπορούν να προωθήσουν την οικονομική ανάπτυξη



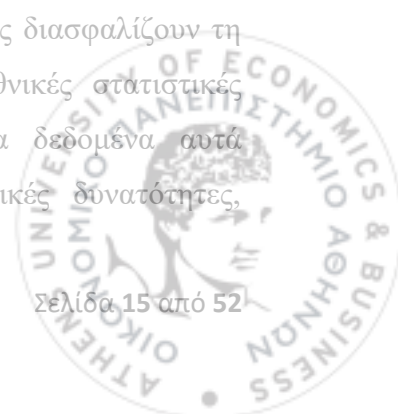
μέσω της τεχνολογικής προόδου και της απασχόλησης, ιδίως όταν συνδυάζονται με την αμυντική βιομηχανία και τα ερευνητικά ιδρύματα. Οι κεϋνσιανές οικονομικές θεωρίες προτείνουν επίσης ότι οι αμυντικές δαπάνες μπορούν να έχουν θετική επίδραση σε καταστάσεις όπου υπάρχει ανάγκη για ενίσχυση της ζήτησης και της οικονομικής δραστηριότητας, όπως σε περιόδους οικονομικής ύφεσης ή μεταπολεμικής ανάκαμψης.

Αντίθετα, οι επικριτές, όπως ο Korkmaz και οι Stamegna, επισημαίνουν ότι σε σταθερές, ανεπτυγμένες οικονομίες, οι αμυντικές δαπάνες συχνά εκτοπίζουν πιο παραγωγικές επενδύσεις και ενδέχεται να μην έχουν την ίδια θετική επίδραση στην οικονομία. Υποστηρίζουν ότι οι μη στρατιωτικές δαπάνες, όπως αυτές για την εκπαίδευση και την υγειονομική περίθαλψη, έχουν πολύ υψηλότερους πολλαπλασιαστές στην οικονομική ανάπτυξη και δημιουργούν περισσότερες θέσεις εργασίας, ενώ έχουν ευρύτερη κοινωνική αξία. Οι υπερβολικές δαπάνες στην άμυνα μπορεί να αποδυναμώσουν την οικονομική προοπτική και να στερήσουν τη μακροπρόθεσμη ευημερία, καθώς οι πόροι απομακρύνονται από τομείς που συμβάλλουν περισσότερο στην παραγωγικότητα και την κοινωνική πρόοδο.

Συνολικά, η οικονομία της άμυνας αποτελεί ένα περίπλοκο πεδίο, όπου οι επιπτώσεις των στρατιωτικών δαπανών ποικίλουν ανάλογα με το περιβάλλον. Στις χώρες που αντιμετωπίζουν υψηλούς κινδύνους ασφάλειας, οι στρατιωτικές δαπάνες είναι απαραίτητες για την προστασία της εθνικής κυριαρχίας και την αποτροπή συγκρούσεων. Ωστόσο, σε ειρηνικές και αναπτυγμένες οικονομίες, οι δαπάνες για την άμυνα είναι συχνά λιγότερο αποδοτικές και μπορούν να αποτελούν εμπόδιο στην οικονομική ανάπτυξη και την κοινωνική πρόοδο. Επομένως, το βέλτιστο επίπεδο στρατιωτικών δαπανών διαφέρει ανάλογα με τις ανάγκες και τις συνθήκες της κάθε χώρας (Dunne & Nikolaidou, 2012).

2.2 Αμυντικές Δαπάνες NATO και Ευρωπαϊκής Ένωσης

Το μοντέλο που ακολουθεί η Ευρωπαϊκή Ένωση στις αμυντικές δαπάνες χαρακτηρίζεται από την προσπάθεια εξισορρόπησης μεταξύ εθνικών και συλλογικών προτεραιοτήτων, με σκοπό την ενίσχυση της συνολικής αμυντικής ικανότητας των κρατών-μελών. Η διαχείριση των δαπανών βασίζεται σε εναρμονισμένες κατευθυντήριες γραμμές, οι οποίες διασφαλίζουν τη συγκρισιμότητα και τη διαφάνεια, ενσωματώνοντας δεδομένα από εθνικές στατιστικές υπηρεσίες και τη βάση δεδομένων του NATO (Orjan, 2021). Τα δεδομένα αυτά επικεντρώνονται αποκλειστικά σε δαπάνες που αφορούν τις αμυντικές δυνατότητες,



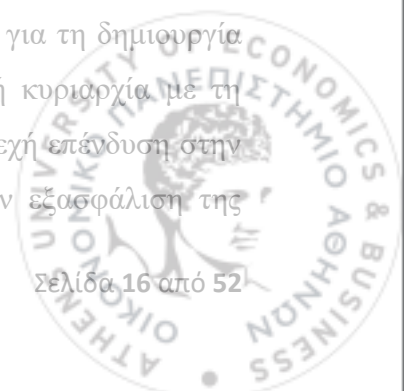
εξαιρώντας μη σχετικές δαπάνες, όπως αυτές που συνδέονται με παραστρατιωτικές δυνάμεις (European Defence Agency [EDA], 2024).

Αν και οι δαπάνες για εξοπλισμό αυξήθηκαν σταδιακά τις τελευταίες δεκαετίες, παραμένουν σε χαμηλότερα επίπεδα ως ποσοστό του ΑΕΠ σε σχέση με τις Ηνωμένες Πολιτείες. Παράλληλα, μεγάλο μέρος των ευρωπαϊκών αμυντικών προϋπολογισμών διατίθεται σε προσωπικό, κάτι που περιορίζει τους πόρους που διατίθενται για την ανάπτυξη στρατηγικών υποδομών και εξοπλισμού. Αυτή η ανισορροπία, αν και αντανακλά ιστορικές και κοινωνικές επιλογές, υποδεικνύει περιορισμένη απόδοση επένδυσης, καθώς πολλές ευρωπαϊκές στρατιωτικές δυνάμεις δεν διαθέτουν τον απαραίτητο εκσυγχρονισμό και την απαιτούμενη εκπαίδευση (North Atlantic Treaty Organization [NATO], 2024).

Η Ευρωπαϊκή Ένωση αναγνωρίζει την ανάγκη για μεγαλύτερη αποδοτικότητα στις αμυντικές δαπάνες, προωθώντας την ενοποίηση των προσεγγίσεων των κρατών-μελών και τη δημιουργία κοινών εξοπλιστικών προγραμμάτων. Αυτή η στρατηγική αποσκοπεί στη μείωση του κατακερματισμού και στην ενίσχυση της συνεργασίας, διευκολύνοντας την ανάπτυξη κοινών υποδομών και την απόκτηση εξοπλισμού μέσω ευρωπαϊκών πρωτοβουλιών, όπως το Ευρωπαϊκό Ταμείο Άμυνας. Ωστόσο, η προώθηση αυτών των στόχων παρεμποδίζεται από την έλλειψη συντονισμού, τη διαφοροποίηση στις στρατηγικές προτεραιότητες των κρατών-μελών και την πολιτικοποίηση των αμυντικών δαπανών (European Defence Agency [EDA], 2024).

Το ευρωπαϊκό μοντέλο βασίζεται επίσης σε μια συλλογική προσέγγιση, όπου η κατανομή βαρών αποτελεί κρίσιμο στοιχείο. Η συλλογική θεωρία αγαθών, όπως περιγράφεται στο έργο των Murdoch και Sandler, βρίσκει εφαρμογή και στην ΕΕ, καθώς τα κράτη-μέλη καλούνται να συνεισφέρουν τόσο σε κοινές όσο και σε εθνικές αμυντικές ανάγκες. Τα δημόσια και ημι-δημόσια αγαθά που παράγονται από τις στρατιωτικές δραστηριότητες, όπως η αποτροπή ή η διατήρηση της περιφερειακής σταθερότητας, απαιτούν συντονισμένες επενδύσεις. Το μοντέλο αυτό αντιμετωπίζει, όμως, προκλήσεις, ιδιαίτερα όταν τα μικρότερα κράτη-μέλη εκμεταλλεύονται τη συνεισφορά των μεγαλύτερων εταίρων, μειώνοντας τις δικές τους δαπάνες (Murdoch & Sandler, 2002).

Η επιτυχία του μοντέλου εξαρτάται από τη δέσμευση των κρατών-μελών για τη δημιουργία ενός πιο συνεκτικού αμυντικού πλαισίου, που να συνδυάζει την εθνική κυριαρχία με τη συλλογική ασφάλεια. Η πρόοδος προς αυτήν την κατεύθυνση απαιτεί συνεχή επένδυση στην αμυντική τεχνολογία, την εκπαίδευση και τη συνεργασία, με στόχο την εξασφάλιση της



μακροπρόθεσμης βιωσιμότητας και αποτελεσματικότητας της ευρωπαϊκής άμυνας (Jones et al., 2018).

Στη μελέτη του, ο Murdoch, μαζί με τον Sandler, εξετάζουν την κατανομή βαρών στις αμυντικές δαπάνες εντός συμμαχιών, όπως το NATO, χρησιμοποιώντας το μοντέλο κοινού προϊόντος. Η προσέγγιση αυτή δίνει ιδιαίτερη έμφαση στη διάκριση μεταξύ δημόσιων, ημι-δημόσιων και ιδιωτικών αγαθών που παράγονται από τις στρατιωτικές δραστηριότητες. Τα δημόσια αγαθά, όπως η αποτροπή μέσω στρατηγικών όπλων, επωφελούν όλα τα μέλη της συμμαχίας ανεξαρτήτως της συνεισφοράς τους. Αντίθετα, τα ημι-δημόσια και ιδιωτικά αγαθά, όπως η προστασία παράκτιων πόρων ή η αντιμετώπιση τοπικών απειλών, προσφέρουν συγκεκριμένα οφέλη σε συγκεκριμένα κράτη, μειώνοντας τις πιθανότητες "ελεύθερης χρήσης" (free riding) (Murdoch & Sandler, 2002).

Η ανάλυση του Murdoch υποδεικνύει ότι η κατανομή βαρών δεν βασίζεται μόνο στην οικονομική δυνατότητα ενός κράτους, αλλά και στη φύση των στρατιωτικών ωφελειών που επιδιώκει. Ειδικά μετά την εισαγωγή του δόγματος της ευέλικτης αντίδρασης (Flexible Response), το οποίο αύξησε τη σημασία των συμβατικών όπλων, οι ευρωπαϊκοί σύμμαχοι του NATO υποχρεώθηκαν να αυξήσουν τη συμμετοχή τους στις δαπάνες για την κάλυψη πιο συγκεκριμένων, εθνικών αναγκών. Αυτή η αλλαγή είχε ως αποτέλεσμα τη μείωση του φαινομένου της "εκμετάλλευσης" των μεγαλύτερων συμμάχων από τα μικρότερα κράτη, καθώς τα οφέλη έγιναν περισσότερο εξατομικευμένα και λιγότερο συλλογικά (Murdoch & Sandler, 2002).

Το μοντέλο κοινού προϊόντος που προτείνουν ο Murdoch και ο Sandler υποστηρίζει ότι η αύξηση των ιδιωτικών και ημιδημόσιων αγαθών στις στρατιωτικές επενδύσεις οδηγεί σε δικαιότερη κατανομή βαρών. Τα μικρότερα κράτη, που επωφελούνται άμεσα από συμβατικά οπλικά συστήματα ή προστατευτικές στρατηγικές, είναι πιο πιθανό να αυξήσουν τις δαπάνες τους, καθώς η μη συμμετοχή θα τα εκθέσει σε μεγαλύτερους κινδύνους. Παράλληλα, το μοντέλο ενσωματώνει την έννοια των "spillovers" (διάχυση οφελών), όπου οι στρατιωτικές δαπάνες ενός κράτους μπορούν να επηρεάσουν θετικά ή αρνητικά τη συμπεριφορά των συμμάχων του. Για παράδειγμα, αν ένα κράτος αυξήσει τις δαπάνες του σε στρατηγικά όπλα, αυτό μπορεί να μειώσει την ανάγκη άλλων κρατών να κάνουν το ίδιο, δημιουργώντας δυναμικές αλληλεπιδράσεις στις αμυντικές επενδύσεις (Murdoch & Sandler, 2002).

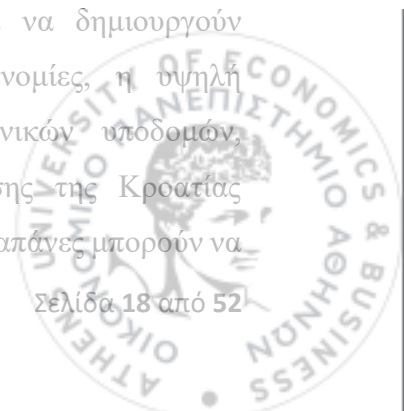


Σε αυτό το πλαίσιο, η ανάλυση του Murdoch έχει ιδιαίτερη σημασία για την Ευρωπαϊκή Ένωση, καθώς προσφέρει θεωρητικά εργαλεία για την κατανόηση της δυναμικής στις αμυντικές δαπάνες των κρατών-μελών. Όπως και στο NATO, η ΕΕ αντιμετωπίζει την πρόκληση της ελεύθερης χρήσης, όπου ορισμένα κράτη συνεισφέρουν δυσανάλογα περισσότερο στην κοινή άμυνα, ενώ άλλα επωφελοούνται χωρίς να αναλαμβάνουν ανάλογο κόστος. Η ενσωμάτωση της προσέγγισης του κοινού προϊόντος θα μπορούσε να βοηθήσει στην κατανομή των δαπανών με τρόπο που να αντικατοπτρίζει καλύτερα τις εθνικές προτεραιότητες και τις συλλογικές ανάγκες (Murdoch & Sandler, 2002).

Επιπλέον, η μελέτη αναδεικνύει τη σημασία της σύνδεσης στρατηγικών δαπανών με την τεχνολογία και τις μακροπρόθεσμες ανάγκες. Η ΕΕ, που επιδιώκει την ενίσχυση της στρατηγικής της αυτονομίας και της στρατιωτικής ισχύς, μπορεί να αντλήσει διδάγματα από το έργο του Murdoch, εστιάζοντας στην ανάπτυξη αμυντικών τεχνολογιών που παράγουν πολλαπλά οφέλη (δημόσια, ημι-δημόσια και ιδιωτικά). Ένα τέτοιο μοντέλο θα μπορούσε να βελτιώσει τη βιωσιμότητα των επενδύσεων, να μειώσει τις εντάσεις για την κατανομή των βαρών και να ενισχύσει τη συλλογική αποτρεπτική ικανότητα της ΕΕ (Murdoch & Sandler, 2002).

2.3 Συμπεράσματα

Η ανάλυση της σχέσης μεταξύ στρατιωτικών δαπανών και οικονομικής ανάπτυξης αποτελεί ένα πολυσύνθετο ζήτημα, το οποίο έχει απασχολήσει εκτενώς τη βιβλιογραφία, χωρίς να υπάρχει ενιαία και αδιαμφισβήτητη απάντηση. Οι στρατιωτικές δαπάνες μπορούν, υπό προϋποθέσεις, να λειτουργήσουν ως μοχλός ανάπτυξης, κυρίως μέσα από τη στήριξη της τεχνολογικής προόδου και της βιομηχανικής παραγωγής, ενώ παράλληλα συμβάλλουν στη σταθερότητα, η οποία αποτελεί προϋπόθεση για την οικονομική ευημερία. Ωστόσο, σε πολλές περιπτώσεις, η υπέρμετρη επένδυση στην άμυνα οδηγεί στην εκτόπιση άλλων παραγωγικών επενδύσεων, επιβαρύνοντας τον δημόσιο προϋπολογισμό και περιορίζοντας τη δυναμική της οικονομίας. Η επίδραση των αμυντικών δαπανών διαφέρει σημαντικά μεταξύ ανεπτυγμένων και αναπτυσσόμενων οικονομιών. Σε χώρες με ισχυρή βιομηχανική και τεχνολογική βάση, οι επενδύσεις στην άμυνα ενδέχεται να ενισχύουν την καινοτομία και να δημιουργούν πολλαπλασιαστικά οφέλη, ενώ αντίθετα, στις αναπτυσσόμενες οικονομίες, η υψηλή στρατιωτική χρηματοδότηση συχνά αποτρέπει τη βελτίωση κοινωνικών υποδομών, μειώνοντας τις προοπτικές βιώσιμης ανάπτυξης. Η μελέτη περίπτωσης της Κροατίας αναδεικνύει ότι σε μεταπολεμικές ή ασταθείς οικονομίες, οι στρατιωτικές δαπάνες μπορούν να



συμβάλουν στην αποκατάσταση της σταθερότητας και στην ενίσχυση της οικονομικής δραστηριότητας, ενώ αντίθετα, σε χώρες που δεν αντιμετωπίζουν άμεσες απειλές, η αύξηση των αμυντικών δαπανών μπορεί να έχει περιορισμένα ή και αρνητικά αποτελέσματα. Συνεπώς, η ορθολογική κατανομή των στρατιωτικών πόρων και η στρατηγική στόχευση των αμυντικών δαπανών αποτελούν καθοριστικούς παράγοντες για την ισορροπία μεταξύ ασφάλειας και οικονομικής ανάπτυξης.

3 Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΚΠΑΑ ΣΤΗΝ ΕΕ

3.1 Αμυντικές δαπάνες στην ΕΕ

Οι συνολικές αμυντικές δαπάνες στα μέλη της ΕΕ (ΕΕ 14) μειώθηκαν ραγδαία μετά την πτώση του Τείχους του Βερολίνου, από 2,6 % του ΑΕΠ το 1989 σε 1,8 % του ΑΕΠ το 1998. Στη συνέχεια, ενώ σταθεροποιήθηκε σε γενικές γραμμές σε δεσεκατομμύρια ευρώ, οι δαπάνες συνέχισαν να μειώνονται ως ποσοστό του ΑΕΠ. Τα πράγματα άρχισαν να αλλάζουν μετά το 2014, αντανακλώντας τις αποφάσεις που ελήφθησαν στη Σύνοδο Κορυφής του ΝΑΤΟ της Ουαλίας στις 4-5 Σεπτεμβρίου 2014. Στη σύνοδο αυτή, τα μέλη του ΝΑΤΟ δεσμεύτηκαν επίσημα να επιτύχουν τον στόχο των αμυντικών δαπανών τουλάχιστον 2% του ΑΕΠ, επιβεβαιώνοντας μια άτυπη και λιγότερο σταθερή δέσμευση που είχε ήδη αναληφθεί το 2006. Στην ίδια σύνοδο, τα μέλη συμφώνησαν να δαπανήσουν τουλάχιστον το 20% του αμυντικού δαπάνες για σημαντικό στρατιωτικό εξοπλισμό (συμπεριλαμβανομένης της E&A) (Cotarrelli & Virgadamo, 2024).

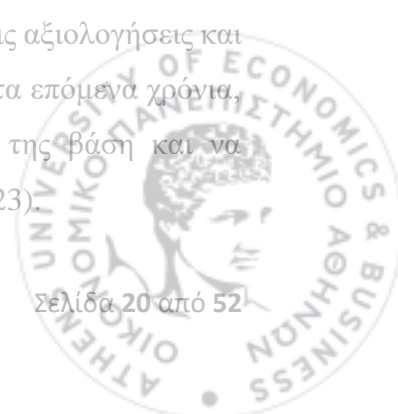
Από τότε, η πολιτική άμυνας της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) έχει υποστεί σημαντικές αλλαγές τα τελευταία χρόνια, κυρίως ως αποτέλεσμα της ρωσικής εισβολής στην Ουκρανία, η οποία επανάφερε με δραματικό τρόπο την ανάγκη για ισχυρότερη αμυντική συνεργασία και αυτονομία στον τομέα της ασφάλειας. Η στρατηγική της ΕΕ είχε επικεντρωθεί για δεκαετίες σε επιχειρήσεις διαχείρισης κρίσεων και σε διαπραγματεύσεις για την επίτευξη ειρηνικών λύσεων, παραμελώντας την ενίσχυση των στρατιωτικών της ικανοτήτων. Αυτή η εστίαση στην ειρηνική διπλωματία και στην επιρροή των εξελίξεων μέσα από την οδό μιας ήπιας ισχύς, σε συνδυασμό με την αδυναμία και απροθυμία επένδυσης σε στρατηγικές δυνατότητες καθώς και την περιορισμένη παραγωγή στρατιωτικού εξοπλισμού, αναδείχθηκε έντονα τα τελευταία δύο χρόνια. Η Ευρώπη βρέθηκε αντιμέτωπη με την αδυναμία της να καλύψει επαρκώς τις ανάγκες της, ειδικά σε ό,τι αφορά στρατηγικά πυρομαχικά και κύρια άρματα μάχης, αναγκάζοντας την



να στραφεί σε εξωτερικούς προμηθευτές, όπως η Νότια Κορέα, για να καλύψει τις ελλείψεις της Harnisch (2024).

Οι αμυντικές δαπάνες στα μέλη της ΕΕ αυξήθηκαν κατά 50% (χωρίς τον πληθωρισμό) μεταξύ 2015 και 2023, με αύξηση του λόγου των δαπανών προς το ΑΕΠ που αναφέρεται στα σημερινά μέλη της ΕΕ). Η αύξηση αφορούσε όλα τα μέλη της ΕΕ, συμπεριλαμβανομένων των μη μελών του NATO κατά την υπό εξέταση περίοδο. Η αύξηση, σε γενικές γραμμές, ήταν ελαφρώς μεγαλύτερη για τα μέλη της ΕΕ που είχαν αρχικά χαμηλότερο επίπεδο δαπανών αναφέροντας την ελαφρώς αρνητική γραμμή τάσης της αύξησης των δαπανών σε σχέση με το αρχικό επίπεδο των δαπανών ως ποσοστό του ΑΕΠ. Αν και σημαντική σε απόλυτους αριθμούς, η συζητούμενη αύξηση ήταν αρκετά μέτρια ως λόγος προς το ΑΕΠ: ο συνολικός λόγος των δαπανών προς το ΑΕΠ στην ΕΕ των 14 αυξήθηκε λιγότερο από 1,3 % του ΑΕΠ το 2015 από το εκτιμώμενο 1,6 % του ΑΕΠ της ΕΕ των 14 το 2023 παραμένοντας έτσι πολύ κάτω από το επίπεδο του 2,6 % στο τέλος της δεκαετίας του 1980. Για την ομάδα των 27 της ΕΕ ο λόγος ήταν 1,7%. Ο μη σταθμισμένος μέσος όρος του λόγου για τα μέλη της ΕΕ ήταν ελάχιστα μεγαλύτερος: 1,8% έναντι λόγων δαπανών 3,2 % στις Ηνωμένες Πολιτείες, 5,9 % στη Ρωσία και 36,7% στην Ουκρανία. Οριστικά, οι χώρες μέλη της ΕΕ δεν έχουν ακόμη προχωρήσει σε κάτι που θα μπορούσε να θεωρηθεί έστω και από μακριά ως «οικονομία πολέμου», παρά την πρόσφατη επανεμφάνιση του όρου αυτού στη δημόσια συζήτηση. Πράγματι, από τα 27 μέλη της ΕΕ μόνο σε 8 από αυτά οι αμυντικές δαπάνες το 2023 έφθασαν ή υπερέβησαν τον στόχο του 2% του NATO, αν και σχεδόν όλα έχουν επιτύχει τον στόχο για μερίδιο των δαπανών για στρατιωτικό εξοπλισμό στο 20% που τέθηκε στη σύνοδο κορυφής του NATO της Ουαλίας (European Defence Agency, 2024).

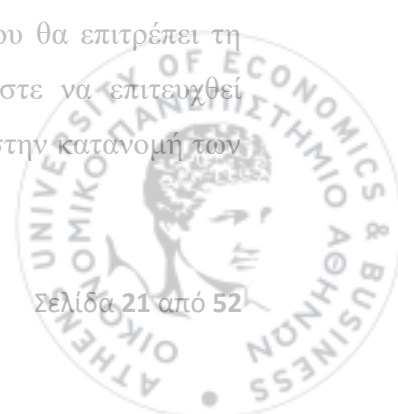
Η καθυστέρηση στην παραγωγή στρατηγικών δυνατοτήτων είχε σοβαρές συνέπειες, υπογραμμίζοντας την αδυναμία της ΕΕ να ανταποκριθεί άμεσα στις ανάγκες της Ουκρανίας, ακόμη και μετά από δεσμεύσεις που αφορούσαν την παράδοση ενός εκατομμυρίου πυρομαχικών των 150mm, εκ των οποίων παραδόθηκε μόλις το ήμισυ. Η αναγκαστική εξάρτηση από τρίτους προμηθευτές κατέστησε σαφή την ανάγκη για την ενίσχυση της ευρωπαϊκής αμυντικής βιομηχανίας και την εξασφάλιση της δυνατότητας παραγωγής στρατιωτικού εξοπλισμού σε εγχώριο επίπεδο. Αυτό οδήγησε σε θεμελιώδεις αξιολογήσεις και αναθεωρήσεις της στρατηγικής που θα πρέπει να ακολουθήσει η Ευρώπη τα επόμενα χρόνια, προκειμένου να ενισχύσει την αμυντική τεχνολογική και βιομηχανική της βάση και να εξασφαλίσει τη στρατηγική της αυτονομία (European Defence Agency, 2023).



Η αντιμετώπιση αυτής της πρόκλησης, ωστόσο, δεν είναι απλό ζήτημα. Η ανάπτυξη νέων αμυντικών τεχνολογιών και συστημάτων απαιτεί όχι μόνο επενδύσεις σε έρευνα και ανάπτυξη, αλλά και πολιτική βούληση για τη χρηματοδότηση αυτών των προσπαθειών σε βάθος χρόνου. Παρόλα αυτά, οι περισσότερες ευρωπαϊκές κυβερνήσεις εξακολουθούν να σχεδιάζουν τις αμυντικές τους δαπάνες με βραχυπρόθεσμο ορίζοντα, περιοριζόμενες συχνά σε διετή πλάνα, τα οποία δεν επιτρέπουν την ανάπτυξη μακροπρόθεσμων στρατηγικών λύσεων. Παράλληλα, η διαχείριση των αμυντικών δαπανών εντός της ΕΕ είναι εξαιρετικά πολύπλοκη και κατακερματισμένη, καθώς εξαρτάται από τις εθνικές πολιτικές των κρατών-μελών, αλλά και από τις συλλογικές αποφάσεις που λαμβάνονται εντός του πλαισίου της ΕΕ και του NATO (Fiott, 2024).

Η έντονη πολιτικοποίηση των αμυντικών δαπανών δημιουργεί περαιτέρω εμπόδια, με τις κυβερνήσεις να καλούνται να ισορροπήσουν ανάμεσα στις ανάγκες της άμυνας και άλλων κρίσιμων τομέων, όπως η υγεία, η εκπαίδευση και οι κοινωνικές υπηρεσίες. Το παλιό δίλημμα «όπλα εναντίον βουτύρου» παραμένει ιδιαίτερα επίκαιρο στην ευρωπαϊκή πολιτική σκηνή, αν και ορισμένοι υποστηρίζουν ότι η άμυνα δεν είναι απλώς μια δαπάνη, αλλά μια μορφή πρόνοιας, αφού στοχεύει στην εξασφάλιση του θεμελιώδους δικαιώματος της επιβίωσης των πολιτών και της προστασίας τους από εξωτερικές απειλές. Η ανάγκη για τη δημιουργία ενός ισχυρού και αυτόνομου αμυντικού οικοσυστήματος στην Ευρώπη είναι πια απολύτως σαφής, καθώς, όπως παρατηρείται στη βιβλιογραφία, μόνο με ένα τέτοιο σύστημα η ΕΕ θα μπορούσε να εξασφαλίσει τη μακροπρόθεσμη ασφάλειά της και να ανταποκριθεί αποτελεσματικά στις προκλήσεις του μέλλοντος (Murdoch & Sandler, 2002).

Η αντιμετώπιση των ελλείψεων στην αμυντική βιομηχανία απαιτεί διαρθρωτικές αλλαγές, οι οποίες περιλαμβάνουν την προσέλκυση και διατήρηση ανθρώπινου κεφαλαίου στις διαδικασίες παραγωγής αμυντικού υλικού, την κάλυψη των ελλείψεων σε κρίσιμες δεξιότητες και τη διασφάλιση της επάρκειας κρίσιμων πρώτων υλών. Ειδικότερα, η προώθηση της έρευνας και ανάπτυξης νέων τεχνολογιών, η ενίσχυση της παραγωγής στρατηγικού εξοπλισμού και η δημιουργία κοινών ευρωπαϊκών αμυντικών υποδομών μπορούν να αποτελέσουν τα θεμέλια για την ενίσχυση της αμυντικής ικανότητας της ΕΕ. Ταυτόχρονα, απαιτείται μια πιο ολοκληρωμένη και συντονισμένη προσέγγιση στις αμυντικές δαπάνες, που θα επιτρέψει τη μεγιστοποίηση των πόρων μέσω κοινών ευρωπαϊκών προσπαθειών, ώστε να επιτευχθεί καλύτερη αποδοτικότητα και να μειωθούν οι ελλείψεις και οι ανισότητες στην κατανομή των στρατιωτικών πόρων (European Commission, 2023).



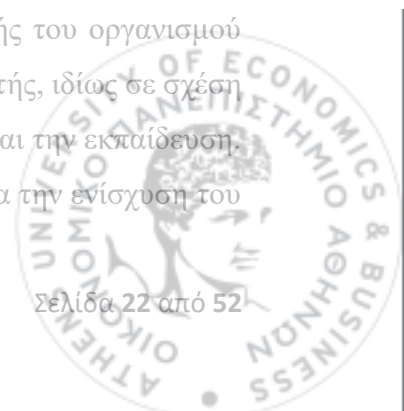
Η συνειδητοποίηση της ανάγκης για μακροπρόθεσμες και συνεπείς επενδύσεις στην αμυντική βιομηχανία, η ανάπτυξη νέων τεχνολογιών και η ενίσχυση της στρατηγικής συνεργασίας μεταξύ των κρατών-μελών αποτελούν θετικά βήματα για τη δημιουργία ενός πιο ισχυρού και αυτόνομου αμυντικού πλαισίου στην Ευρώπη. Η υλοποίηση των τέτοιων ενεργειών στα πλαίσια της ΕΕ, πέρα από την ορθή αντίληψη και την βούληση της πολιτικής εξουσίας των κρατών μελών και των υπερεθνικών οργάνων της Ένωσης, προϋποθέτει ουσιώδη και σταθερά βήματα προς την κατεύθυνση της ευρύτερης ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης και ειδικότερα σε θέματα κοινής άμυνας και ασφάλειας. Η πρόκληση είναι πολυδιάστατη και απαιτεί τη συνεργασία τόσο σε εθνικό όσο και σε υπερεθνικό επίπεδο, με στόχο την επίτευξη μιας πραγματικής ευρωπαϊκής στρατηγικής αυτονομίας (European Commission, 2023).

3.2 Θεσμικά Όργανα και Μηχανισμοί της ΕΕ

Επί του παρόντος, βασικά θεσμικά όργανα της ΕΕ είναι υπεύθυνα για την κοινή άμυνα και την ενίσχυση της τεχνολογικής και βιομηχανικής βάσης άμυνας της Ευρωπαϊκής Ένωσης πολιτική, η οποία, σε γενικές γραμμές, αποσκοπεί στη μείωση του κατακερματισμού των δραστηριοτήτων προμηθειών και παραγωγής στα κράτη μέλη της ΕΕ. Τα θεσμικά αυτά όργανα είναι τα εξής:

Η **Υπηρεσία Εξωτερικής Δράσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης (EYED)** (<https://www.eeas.europa.eu/el>), η οποία διαμορφώνει την κοινή πολιτική ασφάλειας και άμυνας και, στο πλαίσιο αυτό, συντονίζει 13 δομές της ΕΕ για θέματα πολιτικής και στρατιωτικής ασφάλειας που αφορούν την ΕΕ. Ο θεσμός διευθύνεται από τον Υπάτο Εκπρόσωπο της ΕΕ για την Εξωτερική Πολιτική και την Πολιτική Ασφάλειας/Αντιπρόεδρο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (Josep Borrell κατά τη διάρκεια της Ευρωπαϊκής Επιτροπής 2019-25 Von der Leyen), ο οποίος εκδίδει τις πράξεις που συντάσσει η EYED. Μεταξύ άλλων, η EYED είναι υπεύθυνη για τη Στρατηγική Πυξίδα, ένα σύνολο στόχων για την ενίσχυση της άμυνας της ΕΕ έως το 2030 (Cotarrelli & Virgadamo, 2024).

Ο **Ευρωπαϊκός Οργανισμός Άμυνας (EOA)** (<https://www.eda.europa.eu>) είναι μία από τις δομές που συντονίζει η EYED για την υποστήριξη της ανάπτυξης των αμυντικών δυνατοτήτων και της στρατιωτικής συνεργασίας μεταξύ των κρατών μελών. Επικεφαλής του οργανισμού είναι ο Υπάτος Εκπρόσωπος της Ένωσης. Ο EOA ενεργεί ως διαμεσολαβητής, ιδίως σε σχέση με την έρευνα και την τεχνολογική ανάπτυξη, την προμήθεια εξοπλισμού και την εκπαίδευση. Από το 2017 εντοπίζει τον δυνητικό χώρο βελτίωσης της άμυνας της ΕΕ για την ενίσχυση του



διακυβερνητικού σχεδιασμού και του καθορισμού προτεραιοτήτων. Αυτό το επιτυγχάνει με την εκπόνηση μιας σειράς εκθέσεων, όπως η Μακροπρόθεσμη Επισκόπηση, η Συντονισμένη Ετήσια Επισκόπηση της Άμυνας και το Σχέδιο Ανάπτυξης Ικανοτήτων (Cotarrelli & Virgadamo, 2024).

Η Γενική Διεύθυνση Αμυντικής Βιομηχανίας και Διαστήματος (DG-EDIS) (https://commission.europa.eu/about/departments-and-executive-agencies/defence-industry-and-space_en) είναι μια διεύθυνση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής που είναι υπεύθυνη για τις βιομηχανικές πτυχές της κοινής αμυντικής πολιτικής, με αποτέλεσμα να είναι υπεύθυνη για τη βιομηχανική στρατηγική και τη χρηματοδότησή της.

Το Ευρωπαϊκό Ταμείο Άμυνας (European Defence Fund - EDF) (https://www.eeas.europa.eu/eeas/european-defence-fund_en) είναι μια πρωτοβουλία της Ευρωπαϊκής Ένωσης που στοχεύει στην ενίσχυση της συνεργασίας στον τομέα της άμυνας μεταξύ των κρατών-μελών, προωθώντας την καινοτομία και την ανταγωνιστικότητα της ευρωπαϊκής αμυντικής βιομηχανίας. Με προϋπολογισμό περίπου 8 δισεκατομμυρίων ευρώ για την περίοδο 2021-2027, το EDF χρηματοδοτεί συνεργατικά έργα έρευνας και ανάπτυξης αμυντικών τεχνολογιών, με 2,7 δισ. ευρώ να διατίθενται για ερευνητικά έργα και 5,3 δισ. ευρώ για έργα ανάπτυξης δυνατοτήτων. Το Ταμείο ενθαρρύνει τη συμμετοχή μικρομεσαίων επιχειρήσεων και ερευνητικών φορέων από όλη την Ένωση, με στόχο την ανάπτυξη καινοτόμων και διαλειτουργικών αμυντικών συστημάτων, συμβάλλοντας έτσι στην ενίσχυση της στρατηγικής αυτονομίας της ΕΕ και στη μείωση του κατακερματισμού των αμυντικών δαπανών.

Οι προτεραιότητες του EDF καθορίζονται σε συνεργασία με τα κράτη-μέλη, λαμβάνοντας υπόψη τις ανάγκες ασφάλειας και άμυνας της Ένωσης, όπως ορίζονται στο πλαίσιο της Κοινής Πολιτικής Ασφάλειας και Άμυνας (ΚΠΑΑ) και του Σχεδίου Ανάπτυξης Δυνατοτήτων (Capability Development Plan - CDP). Το EDF αποτελεί εξέλιξη προηγούμενων πρωτοβουλιών, όπως η Προπαρασκευαστική Δράση για την Αμυντική Έρευνα (Preparatory Action on Defence Research - PADR) και το Ευρωπαϊκό Πρόγραμμα Βιομηχανικής Ανάπτυξης στην Άμυνα (European Industrial Development Programme - EDIDP), και λειτουργεί ως βασικό εργαλείο για την ενοποίηση και ενίσχυση της αμυντικής πολιτικής της ΕΕ (European Commission, 2025).



Το EDF δεν αποτελεί απλώς ένα χρηματοδοτικό εργαλείο, αλλά ένα στρατηγικό βήμα προς την ενίσχυση της ευρωπαϊκής αμυντικής αυτονομίας, μειώνοντας την εξάρτηση της Ένωσης από εξωτερικούς προμηθευτές και ενισχύοντας τις εγχώριες αμυντικές δυνατότητες. Η δημιουργία κοινών αμυντικών υποδομών, η ανάπτυξη προηγμένων τεχνολογιών και η βελτίωση της διαλειτουργικότητας των στρατιωτικών δυνάμεων εντός της ΕΕ συνιστούν θεμελιώδεις στόχους του Ταμείου.

Ένα κρίσιμο χαρακτηριστικό του EDF είναι η έμφαση που δίνει στη συνεργασία μεταξύ κρατών-μελών, προωθώντας διακρατικές συμπράξεις και εξασφαλίζοντας ότι τα έργα που χρηματοδοτούνται θα έχουν ευρωπαϊκή προστιθέμενη αξία. Αυτό αποτρέπει τον κατακερματισμό και τις παράλληλες επενδύσεις σε διαφορετικά εθνικά προγράμματα, βελτιώνοντας την αποδοτικότητα των δαπανών και την αποτελεσματικότητα των παραγόμενων συστημάτων. Παράλληλα, το Ταμείο λειτουργεί ως μοχλός ανάπτυξης για τη βιομηχανία υψηλής τεχνολογίας, ενισχύοντας την καινοτομία και τη βιομηχανική ανταγωνιστικότητα της ΕΕ στον τομέα της άμυνας.

Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στη στήριξη μικρομεσαίων επιχειρήσεων και νεοφυών εταιρειών (startups), καθώς αυτές αποτελούν συχνά πηγή καινοτομίας, φέρνοντας νέες τεχνολογίες στον χώρο της άμυνας. Με τη στήριξη της έρευνας και ανάπτυξης (R&D) σε τομείς όπως η τεχνητή νοημοσύνη, η κυβερνοασφάλεια, τα μη επανδρωμένα αεροσκάφη (drones) και οι δορυφορικές τεχνολογίες, το EDF προωθεί μια μελλοντοστραφή προσέγγιση στην ευρωπαϊκή άμυνα.

Επιπλέον, το EDF συνδέεται άμεσα με τη γενικότερη στρατηγική της ΕΕ για την άμυνα και την ασφάλεια, συμπληρώνοντας άλλες πρωτοβουλίες, όπως το Ευρωπαϊκό Πρόγραμμα Ανάπτυξης Αμυντικής Βιομηχανίας (EDIDP) και τη Μόνιμη Διαρθρωμένη Συνεργασία (PESCO). Αυτό σημαίνει ότι τα έργα που υποστηρίζονται από το Ταμείο ενσωματώνονται σε ένα ευρύτερο πλέγμα ευρωπαϊκών στρατηγικών, διασφαλίζοντας τη συνοχή και τη μακροπρόθεσμη βιωσιμότητα των αμυντικών επενδύσεων της ΕΕ (European Commission, 2025).

Συνολικά, το EDF συνιστά μια αποφασιστική κίνηση για τη θωράκιση της ευρωπαϊκής άμυνας, προωθώντας τη συνεργασία, την καινοτομία και την αποδοτική διαχείριση των πόρων. Μέσα από μια στοχευμένη στρατηγική που στηρίζεται στην ανάπτυξη προηγμένων αμυντικών τεχνολογιών και τη δημιουργία ισχυρών ευρωπαϊκών βιομηχανικών δυνατοτήτων, το Ταμείο



αποτελεί βασικό παράγοντα για τη διαμόρφωση μιας αυτόνομης και ανταγωνιστικής ευρωπαϊκής αμυντικής πολιτικής (European Commission, 2025).

Η Μόνιμη Διαρθρωμένη Συνεργασία (Permanent Structured Cooperation - PESCO) αποτελεί έναν από τους βασικούς πυλώνες της αμυντικής πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης, με στόχο την ενδυνάμυνση της συνεργασίας μεταξύ των κρατών-μελών στον τομέα της ασφάλειας και της άμυνας. Η PESCO ενεργοποιήθηκε το 2017, έπειτα από τη συνθήκη της Λισαβόνας, και σήμερα συμμετέχουν σε αυτήν 25 από τα 27 κράτη-μέλη της ΕΕ, με εξαίρεση τη Δανία και τη Μάλτα. Πρόκειται για έναν μηχανισμό που επιτρέπει στα κράτη-μέλη που έχουν τη βούληση και την ικανότητα να προχωρήσουν σε στενότερη συνεργασία στην άμυνα, με σκοπό τη βελτίωση της στρατιωτικής διαλειτουργικότητας και την ανάπτυξη κοινών ικανοτήτων. Η PESCO στοχεύει στη δημιουργία μιας ισχυρότερης και πιο αυτόνομης ευρωπαϊκής αμυντικής ικανότητας, προκειμένου η ΕΕ να είναι σε θέση να αντιμετωπίσει τις σύγχρονες απειλές με μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα. Η πρωτοβουλία αυτή λειτουργεί συμπληρωματικά με άλλους ευρωπαϊκούς μηχανισμούς άμυνας, όπως το Ευρωπαϊκό Ταμείο Άμυνας (EDF) και το Συντονισμένο Ετήσιο Ανασκοπικό Σχέδιο Άμυνας (CARD), με στόχο τη βέλτιστη χρήση των διαθέσιμων πόρων και την αποφυγή του κατακερματισμού των αμυντικών δαπανών στην Ευρώπη. Η εφαρμογή της PESCO βασίζεται στην υλοποίηση συγκεκριμένων αμυντικών προγραμμάτων, τα οποία έχουν σχεδιαστεί για να ενισχύσουν τις στρατιωτικές δυνατότητες της ΕΕ. Αυτά τα προγράμματα καλύπτουν ένα ευρύ φάσμα τομέων, όπως η στρατιωτική κινητικότητα, που στοχεύει στη διευκόλυνση της μετακίνησης στρατευμάτων και εξοπλισμού εντός της Ευρώπης, η θαλάσσια επιτήρηση, με τη βελτίωση των δυνατοτήτων ανίχνευσης και παρακολούθησης στα ευρωπαϊκά ύδατα, η κυβερνοάμυνα, για την προστασία των ευρωπαϊκών δικτύων και υποδομών από κυβερνοεπιθέσεις, καθώς και η ανάπτυξη προηγμένων οπλικών συστημάτων, όπως μη επανδρωμένα αεροσκάφη (drones) και νέες τεχνολογίες στον τομέα των επικοινωνιών και της αναγνώρισης. Τα κράτη-μέλη που συμμετέχουν στην PESCO αναλαμβάνουν δεσμευτικές υποχρεώσεις για τη βελτίωση των στρατιωτικών τους δυνατοτήτων, την αύξηση των επενδύσεων στην άμυνα και τη συμμετοχή σε κοινές επιχειρήσεις. Ένα από τα βασικά χαρακτηριστικά της PESCO είναι ότι τα έργα χρηματοδοτούνται εν μέρει από τον προϋπολογισμό της ΕΕ, κυρίως μέσω του Ευρωπαϊκού Ταμείου Άμυνας, γεγονός που δίνει ισχυρά κίνητρα στα κράτη-μέλη να συνεργαστούν στενότερα. Η δημιουργία της PESCO αποτελεί ένα σημαντικό βήμα προς την αυτονομία της ΕΕ στον τομέα της άμυνας, μειώνοντας την εξάρτηση από τρίτες χώρες και ενισχύοντας την ικανότητα της Ευρώπης να ενεργεί ανεξάρτητα όταν απαιτείται. Παρόλο που η PESCO δεν

υποκαθιστά το NATO, η ενίσχυση της ευρωπαϊκής αμυντικής συνεργασίας μπορεί να προσφέρει περισσότερη στρατηγική αυτονομία και να συμβάλει στην ασφάλεια όχι μόνο της Ευρώπης αλλά και των διεθνών της εταίρων (European Union, 2025).

Γενικά, οι φορείς αυτοί είναι υπεύθυνοι για διάφορες πρωτοβουλίες. Οι σημαντικότερες από αυτές είναι η Στρατηγική Πυξίδα για την Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας η Αμυντική Βιομηχανική Στρατηγική της ΕΕ και του Ευρωπαϊκού Ταμείου Άμυνας. Οι πρωτοβουλίες αυτές αποσκοπούν στην αντιστάθμιση του αμυντικού κενού που διαπιστώνεται διαχρονικά από τις εκθέσεις του ΕΟΑ, από το Ευρωπαϊκό Σχέδιο Δράσης για την Άμυνα και πιο πρόσφατα από τη Στρατηγική Πυξίδα. Οι στόχοι που καθορίστηκαν πρόσφατα στο EDIS περιλαμβάνουν την επίτευξη μιας αξίας του εντός της ένωσης αμυντικού εμπορίου της ΕΕ της τάξης του 35% της αξίας της αμυντικής αγοράς, το 50% των αμυντικών προμηθειών να παράγεται στο εσωτερικό της ΕΕ (έως το 2035) και το 40% των αμυντικών επενδύσεων να προμηθεύονται από τα κράτη μέλη σε συνεργασία (Mölling et al., 2024).

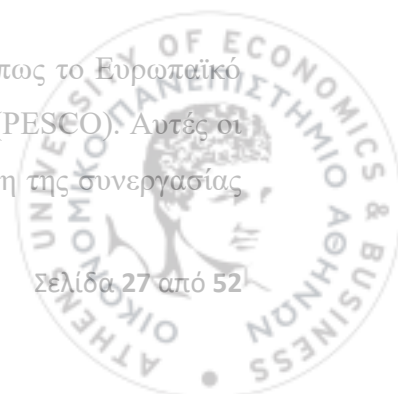
Η μεθοδολογία που εφαρμόζεται για την καταγραφή και αξιολόγηση των αμυντικών δαπανών στην Ευρωπαϊκή Ένωση βασίζεται σε δεδομένα που συλλέγονται από τις εθνικές στατιστικές υπηρεσίες των κρατών-μελών, καθώς και από τη βάση δεδομένων του NATO. Αυτά τα δεδομένα είναι εναρμονισμένα με κοινές κατευθυντήριες γραμμές, οι οποίες έχουν σχεδιαστεί για να εξασφαλίσουν συνέπεια και πλαίσιο σύγκρισης μεταξύ των κρατών. Οι κατευθυντήριες γραμμές δίνουν ιδιαίτερη έμφαση στην ακριβή καταγραφή δαπανών που σχετίζονται άμεσα με τις αμυντικές δυνατότητες, αποκλείοντας εκείνες που δεν σχετίζονται άμεσα, όπως οι δαπάνες για παραστρατιωτικές δυνάμεις ή για μη στρατιωτικές δραστηριότητες (Fiott, 2022).

Παρά την αύξηση των δαπανών για εξοπλισμό τις τελευταίες δεκαετίες, οι ευρωπαϊκές χώρες εξακολουθούν να δαπανούν χαμηλότερο ποσοστό του ΑΕΠ τους για την άμυνα σε σύγκριση με τις Ηνωμένες Πολιτείες. Αυτή η διαφορά είναι ιδιαίτερα εμφανής στη σύνθεση των αμυντικών προϋπολογισμών, όπου οι ευρωπαϊκές χώρες αφιερώνουν δυσανάλογα μεγάλο μέρος των δαπανών τους σε προσωπικό. Οι δαπάνες αυτές περιλαμβάνουν μισθούς, συντάξεις και άλλες κοινωνικές παροχές για το στρατιωτικό και πολιτικό προσωπικό, με αποτέλεσμα να περιορίζονται οι διαθέσιμοι πόροι για επενδύσεις σε εξοπλισμό και εκπαίδευση. Αυτή η έλλειψη ισορροπίας έχει σημαντικές συνέπειες για την αποδοτικότητα των αμυντικών δαπανών, καθώς οι στρατιωτικές δυνάμεις που δεν διαθέτουν επαρκή εξοπλισμό και δεν υποστηρίζονται από σύγχρονη εκπαίδευση δυσκολεύονται να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις των σύγχρονων επιχειρήσεων (Druck, 2023).

Η έμφαση στις δαπάνες προσωπικού, σε συνδυασμό με τη σχετική υστέρηση στις επενδύσεις σε εξοπλισμό, αποτελεί ένδειξη περιορισμένης απόδοσης της επένδυσης στην ευρωπαϊκή άμυνα. Οι ελλείψεις αυτές καθιστούν τις ένοπλες δυνάμεις λιγότερο αποτελεσματικές και μειώνουν την ικανότητά τους να ανταποκριθούν σε νέες γεωπολιτικές προκλήσεις, όπως η ενίσχυση της ανατολικής πτέρυγας του NATO και η υποστήριξη στρατηγικών στόχων της ΕΕ. Για να αντιμετωπιστούν οι ανισορροπίες αυτές, είναι απαραίτητη η αναθεώρηση των προτεραιοτήτων των αμυντικών προϋπολογισμών, ώστε να εξασφαλιστεί μεγαλύτερη έμφαση στις επενδύσεις σε τεχνολογία, εκπαίδευση και υποδομές που ενισχύουν τις στρατιωτικές δυνατότητες. Επιπλέον, η εναρμόνιση των εθνικών προσεγγίσεων και η αύξηση της συνεργασίας μεταξύ των κρατών-μελών είναι ζωτικής σημασίας για τη βελτίωση της αποδοτικότητας και της αποτελεσματικότητας των ευρωπαϊκών αμυντικών δαπανών (Blavoukos et al., 2023).

Ένα άλλο ζήτημα είναι ο κατακερματισμός των προμηθειών και της παραγωγής. Η συντριπτική πλειονότητα των προμηθειών πραγματοποιείται σε εθνικό επίπεδο, με περιορισμένη συνεργασία μεταξύ των κρατών-μελών. Παρά τις κατευθυντήριες γραμμές του Ευρωπαϊκού Οργανισμού Άμυνας, μόλις το 11% των αμυντικών προμηθειών το 2020 πραγματοποιήθηκε από κοινού, ενώ η Ευρωπαϊκή Επιτροπή στοχεύει στην αύξηση αυτού του ποσοστού στο 35% μέχρι το 2030. Άμεση συνέπεια της κοινής παραγωγής προμηθειών και εξοπλισμού των ενόπλων δυνάμεων είναι η αύξηση της παραγόμενης ποσότητας συνοδευόμενη από μείωση του κόστους παραγωγής, με αποτέλεσμα την εξοικονόμηση και αποδοτικότερη διαχείριση πόρων. Επίσης, οι ευρωπαϊκές χώρες διατηρούν έναν υπερβολικά μεγάλο αριθμό διαφορετικών τύπων στρατιωτικού εξοπλισμού, κάτι που οδηγεί σε αυξημένα κόστη συντήρησης και εκπαίδευσης. Για παράδειγμα, υπάρχουν 17 διαφορετικοί τύποι αρμάτων μάχης στις χώρες της ΕΕ, ενώ οι ΗΠΑ χρησιμοποιούν μόνο έναν. Η ομοιογενοποίηση του στρατιωτικού εξοπλισμού πέρα από τα οικονομικά οφέλη, τα οποία λαμβάνουν τεράστιες διαστάσεις ιδίως όταν πρόκειται για άρματα μάχης, πολεμικά αεροσκάφη ή ακόμη και πολεμικά πλοία, συνδράμει καθοριστικά στην κοινή εκπαίδευση και συνεργασία επί του πεδίου, αυξάνοντας την επιχειρησιακή αποτελεσματικότητα και περιορίζοντας ταυτόχρονα αδυναμίες που ανακύπτουν λόγω χρήσης διαφορετικού υλικού (Mölling et al., 2024).

Η ΕΕ επιχειρεί να αντιμετωπίσει αυτά τα προβλήματα μέσω εργαλείων όπως το Ευρωπαϊκό Ταμείο Άμυνας και ο Μόνιμος Διαρθρωμένος Συνεργατικός Μηχανισμός (PESCO). Αυτές οι πρωτοβουλίες στοχεύουν στη μείωση του κατακερματισμού, στην ενίσχυση της συνεργασίας



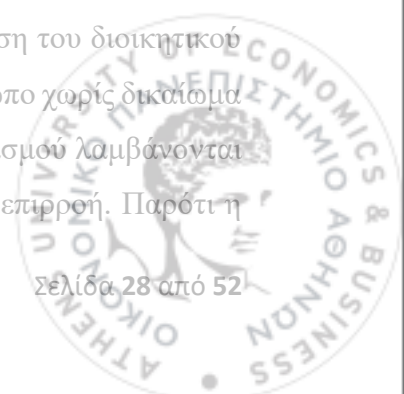
σε έργα έρευνας και ανάπτυξης, και στη δημιουργία οικονομιών κλίμακας. Παρ' όλα αυτά, οι προσπάθειες για καλύτερο συντονισμό παρεμποδίζονται από την κυριαρχία εθνικών συμφερόντων, τις διαφορές στις στρατηγικές προτεραιότητες και την έλλειψη κοινής πολιτικής ομοσπονδιακής δομής (Blavoukos et al., 2023).

Η μέθοδος δαπανών στην ΕΕ δείχνει ότι, παρά τις αυξανόμενες αμυντικές δαπάνες, υπάρχουν σημαντικά περιθώρια βελτίωσης για την επίτευξη μεγαλύτερης αποτελεσματικότητας και τη μείωση του κόστους, ενώ η ανάγκη για μακροχρόνιο σχεδιασμό και ενισχυμένες κοινές πρωτοβουλίες είναι πιο επίκαιρη από ποτέ.

Ο Ευρωπαϊκός Οργανισμός Άμυνας (EDA) (<https://eda.europa.eu>) είναι ένας οργανισμός της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) που προωθεί και διευκολύνει την ολοκλήρωση μεταξύ των κρατών μελών στο πλαίσιο της Κοινής Πολιτικής Ασφάλειας και Άμυνας (ΚΠΑΑ) της ΕΕ. Επικεφαλής του EDA είναι ο Υπάτος Εκπρόσωπος της ΕΕ για θέματα εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφαλείας, Αντιπρόεδρος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (ΥΕ/ΑΕ), και αναφέρεται στο Συμβούλιο. Ο EDA ιδρύθηκε στις 12 Ιουλίου 2004 και εδρεύει στις Βρυξέλλες, Βέλγιο, μαζί με ορισμένα άλλα όργανα της ΚΠΑΑ. Στον οργανισμό συμμετέχουν όλα τα κράτη μέλη της ΕΕ. Ο EDA και η Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Εξωτερικής Δράσης (ΕΥΕΔ), συμπεριλαμβανομένου του στρατιωτικού προσωπικού της ΕΕ (EUMS), αποτελούν από κοινού τη γραμματεία της Μόνιμης Διαρθρωμένης Συνεργασίας (PESCO).

Ο Ευρωπαϊκός Οργανισμός Άμυνας (EDA) λειτουργεί υπό την επιρροή αντικρουόμενων θεσμικών λογικών, οι οποίες αντικατοπτρίζουν διαφορετικές προσεγγίσεις στη διαχείριση της άμυνας. Η λογική της υπερεθνικής ρύθμισης επικεντρώνεται στη λήψη αποφάσεων μέσω εμπειρογνομοσύνης, με ειδικούς να διαδραματίζουν πρωταγωνιστικό ρόλο και την Ευρωπαϊκή Επιτροπή να έχει ενεργή συμμετοχή. Αντίθετα, η λογική της διακυβερνητικής δικτύωσης υποστηρίζει ότι οι αποφάσεις πρέπει να λαμβάνονται από τα κράτη μέλη, δίνοντας έμφαση στις πολιτικές διαπραγματεύσεις μέσω των υπουργείων άμυνας και των εθνικών κυβερνήσεων. Αυτή η προσέγγιση προσφέρει μεγαλύτερη αυτονομία στα κράτη μέλη, περιορίζοντας τον έλεγχο της Επιτροπής.

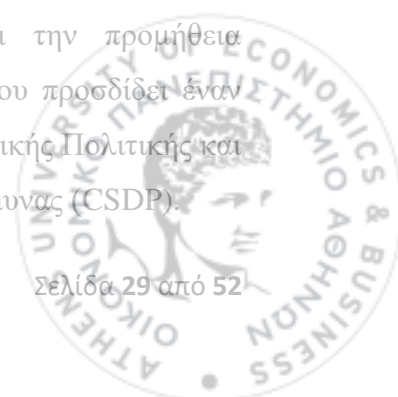
Η διακυβερνητική φύση του EDA επιβεβαιώνεται από την πολιτική σύνθεση του διοικητικού συμβουλίου, το οποίο αποτελείται από υπουργούς άμυνας και έναν εκπρόσωπο χωρίς δικαίωμα ψήφου της Επιτροπής. Επιπλέον, οι αποφάσεις για τη διοίκηση του Οργανισμού λαμβάνονται αποκλειστικά από τα κράτη μέλη, γεγονός που περιορίζει την υπερεθνική επιρροή. Παρότι η



διακυβερνητική προσέγγιση παρέχει ευελιξία, η μη δεσμευτική φύση της οδηγεί σε κατακερματισμό, έλλειψη εναρμόνισης και προβλήματα στη συνεργασία, με αποτέλεσμα περιορισμένη αποτελεσματικότητα στον τομέα των αμυντικών προμηθειών και της ανάπτυξης δυνατοτήτων.

Ο EDA επιδιώκει τρεις κύριες αποστολές: την υποστήριξη της ανάπτυξης των αμυντικών δυνατοτήτων και της στρατιωτικής συνεργασίας μεταξύ των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, την τόνωση της αμυντικής έρευνας και τεχνολογίας και την ενίσχυση της ευρωπαϊκής αμυντικής βιομηχανίας, ενώ παράλληλα ενεργεί ως στρατιωτική διασύνδεση με τις πολιτικές της ΕΕ. Ο EDA λειτουργεί ως καταλύτης, ενθαρρύνοντας τη συνεργασία και δίνοντας ώθηση σε νέες προσπάθειες. Στόχος του είναι να διευκολύνει την πρόοδο των αμυντικών δυνατοτήτων στη διαχείριση κρίσεων, να ενισχύσει την ευρωπαϊκή συνεργασία στον τομέα των εξοπλισμών, να ενισχύσει τα βιομηχανικά και τεχνολογικά θεμέλια των ευρωπαϊκών αμυντικών βιομηχανιών και να δημιουργήσει μια ανταγωνιστική αγορά για τον ευρωπαϊκό αμυντικό εξοπλισμό. Επιπλέον, αποσκοπεί στην προώθηση των ερευνητικών προσπαθειών, φιλοδοξώντας να ηγηθεί σε στρατηγικές τεχνολογίες για τις μελλοντικές δυνατότητες άμυνας και ασφάλειας, ενισχύοντας κατά συνέπεια τη βιομηχανική υπεροχή της Ευρώπης σε αυτόν τον τομέα (Garbato, 2024). Η τεχνολογική υπεροχή, μέσω της έρευνας και της ανάπτυξης, αποτελεί σημαντική πρόκληση εξαιτίας της σύγχρονης μορφής πολέμου, όπου ο ανθρώπινος παράγοντας επηρεάζει λιγότερο την έκβαση μιας σύρραξης συγκριτικά με την άμεση ή έμμεση χρήση όπλων προηγμένης τεχνολογίας, ικανά να δημιουργήσουν ισχυρά πλήγματα στον αντίπαλο.

Ο **Ευρωπαϊκός μηχανισμός για την Ειρήνη (European Peace Facility) (EPF)** (<https://www.consilium.europa.eu/el/policies/european-peace-facility>) αποτελεί έναν εξαιρετικά σημαντικό μηχανισμό χρηματοδότησης της Ευρωπαϊκής Ένωσης, σχεδιασμένο να ενισχύσει την ικανότητά της να παρεμβαίνει υπέρ της ειρήνης και της ασφάλειας τόσο εντός όσο και εκτός των συνόρων της. Δημιουργήθηκε το 2021 βάσει της Απόφασης (CFSP) 2021/509 του Συμβουλίου, αντικαθιστώντας προηγούμενα εργαλεία με πιο περιορισμένο χαρακτήρα. Το EPF λειτουργεί εκτός του τακτικού προϋπολογισμού της ΕΕ, επιτρέποντας τη χρηματοδότηση στρατιωτικών και αμυντικών δράσεων, ακόμα και την προμήθεια θανατηφόρων όπλων, κάτι που δεν ήταν δυνατό στο παρελθόν. Αυτό του προσδίδει έναν μοναδικό και εξαιρετικά κρίσιμο ρόλο στην υλοποίηση της Κοινής Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής Ασφάλειας (CFSP) και της Κοινής Πολιτικής Ασφάλειας και Άμυνας (CSDP).



Ένας από τους βασικούς στόχους του EPF είναι η ενίσχυση των στρατιωτικών δυνατοτήτων και της ανθεκτικότητας τρίτων κρατών, συμβάλλοντας στην περιφερειακή και διεθνή σταθερότητα. Το εργαλείο αυτό χρησιμοποιείται για την υποστήριξη χωρών που αντιμετωπίζουν κρίσεις ή συγκρούσεις, με χαρακτηριστικό παράδειγμα την Ουκρανία. Μετά τη ρωσική εισβολή, ο EPF ενεργοποιήθηκε για τη χρηματοδότηση στρατιωτικού εξοπλισμού και υποδομών, ενισχύοντας την ικανότητα των ουκρανικών ενόπλων δυνάμεων να προστατεύσουν την εδαφική ακεραιότητα και την κυριαρχία τους, αλλά και την ασφάλεια του άμαχου πληθυσμού. Αυτή η δράση αποτελεί μέρος μιας ευρύτερης στρατηγικής που περιλαμβάνει την ενίσχυση των σχέσεων της ΕΕ με διεθνείς εταίρους, όπως το ΝΑΤΟ, και την ενσωμάτωση της αμυντικής πολιτικής στο πλαίσιο μιας πιο συνεκτικής και στρατηγικά αυτόνομης Ευρώπης.

Ο EPF συνδέεται άμεσα με τη Στρατηγική Πυξίδα της ΕΕ, ένα κείμενο που εγκρίθηκε το 2022 για την εδραίωση της ευρωπαϊκής στρατηγικής σε ζητήματα ασφάλειας και άμυνας. Η Στρατηγική Πυξίδα περιγράφει τις βασικές προτεραιότητες για την ΕΕ, όπως η ενίσχυση των δεσμών με γειτονικές χώρες μέσω της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Γειτονίας (ENP) και η οικοδόμηση ανθεκτικότητας στις ανατολικές και νότιες γειτονίες της Ένωσης. Μέσα από αυτό το πρίσμα, το EPF χρηματοδοτεί δράσεις που συμβάλλουν στην περιφερειακή συνεργασία, την προώθηση της ειρήνης και την ανάπτυξη ισχυρών κρατικών θεσμών που διασφαλίζουν την ασφάλεια των πολιτών. Παράλληλα, ενισχύει τις ικανότητες διαχείρισης κρίσεων, τόσο σε στρατιωτικό όσο και σε πολιτικό επίπεδο, διευρύνοντας τη σφαίρα επιρροής της ΕΕ και επιβεβαιώνοντας τη δέσμευσή της για ειρήνη.

Ωστόσο, η εφαρμογή του EPF δεν είναι χωρίς προκλήσεις. Η χρηματοδότηση στρατιωτικών δράσεων και η παροχή όπλων έχουν προκαλέσει αντιδράσεις από ουδέτερα κράτη-μέλη, όπως η Ιρλανδία, η Αυστρία και η Μάλτα, λόγω των συνταγματικών τους περιορισμών στη συμμετοχή σε στρατιωτικές ενέργειες. Αυτό εγείρει ερωτήματα σχετικά με τη διακυβέρνηση του EPF και τη διαφάνεια στη λήψη αποφάσεων, καθώς και για τον ρόλο του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Δικαστηρίου της ΕΕ, που έχουν περιορισμένη επιρροή στη λειτουργία του μηχανισμού. Παρά τις επικρίσεις, το EPF αναδεικνύεται ως ένα απαραίτητο εργαλείο για την επίτευξη των στρατηγικών στόχων της ΕΕ, που περιλαμβάνουν την αποτροπή συγκρούσεων, την ενίσχυση της διεθνούς ασφάλειας και την προώθηση των ευρωπαϊκών αξιών σε παγκόσμιο επίπεδο (Fiott, 2022).



Εν κατακλείδι, το European Peace Facility αποτελεί έναν κομβικό μηχανισμό στην εξωτερική και αμυντική πολιτική της ΕΕ. Λειτουργεί ως γέφυρα ανάμεσα στην αναπτυξιακή συνεργασία, την αμυντική πολιτική και τη διεθνή ασφάλεια, ενσωματώνοντας τις θεμελιώδεις αρχές του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών και των συνθηκών της ΕΕ. Με την ανάπτυξη αυτού του εργαλείου, η ΕΕ επιβεβαιώνει τη θέση της ως ένας παγκόσμιος παράγοντας ειρήνης και ασφάλειας, προωθώντας μια πιο στρατηγική και αυτόνομη προσέγγιση στη διαχείριση των διεθνών προκλήσεων (Frei, 2024).

3.3 Κατευθύνσεις και προκλήσεις

Η βελτίωση των αμυντικών δυνατοτήτων στην Ευρώπη απαιτεί από τις χώρες να αυξήσουν τις αμυντικές δαπάνες άμεσα και να περιέλθουν σε μια θέση όπου οι μόνιμα υψηλότερες αμυντικές δαπάνες είναι δημοσιονομικά εφικτές. Το σημερινό περιβάλλον ασφαλείας αναγκάζει την Ευρώπη να σκεφτεί τώρα για τις επόμενες δεκαετίες. Ούτε η απειλή που προκύπτει από τη Ρωσία, ούτε οι αυξανόμενες γεωπολιτικές εντάσεις προβλέπεται να εξαφανιστούν σύντομα. Είναι γεγονός ότι η περίοδος ευρείας υπεροχής των ΗΠΑ και των χωρών της ΕΕ, τόσο στα οικονομικά όσο και στα γεωστρατηγικά δρώμενα, έναντι των Ασιατικών χωρών, έχει παρέλθει. Οι κινεζικές προσπάθειες να ξεπεράσουν τις ΗΠΑ ως κορυφαία στρατιωτική υπερδύναμη θα μετατοπίσουν μόνιμα το επίκεντρο της προσοχής των Ηνωμένων Πολιτειών από την Ευρώπη. Περαιτέρω, οι ορίζοντες στρατιωτικού σχεδιασμού είναι μεγάλοι και θα χρειαστεί χρόνος μέχρι οι τρέχουσες επενδύσεις στην άμυνα να υλοποιηθούν σε υψηλότερες αμυντικές ικανότητες. Οι στρατιωτικοί σχεδιαστές λαμβάνουν τώρα αποφάσεις για οπλικά συστήματα που θα αναπτυχθούν σε περισσότερο από μια δεκαετία. Επίσης, η ευρωπαϊκή αμυντική βιομηχανία θα επεκτείνει επαρκώς τις ικανότητές της και θα επενδύσει στην καινοτομία μόνο εάν αναμένονται υψηλότερες αμυντικές δαπάνες (ή αν ακόμη και αν έχουν δεσμευτεί) για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα. Τελικά, η αύξηση των επενδύσεων σήμερα θα επιφέρει επίσης υψηλότερο κόστος συντήρησης κατά τη διάρκεια της επιχειρησιακής ζωής των αγοραζόμενων συστημάτων. Επομένως, είναι απαραίτητο να δοθούν απαντήσεις τόσο για το πώς μπορούν να αυξηθούν άμεσα οι αμυντικές δαπάνες όσο και για το πώς μπορούν να διατηρηθούν σε αυτό το υψηλότερο επίπεδο (Dorn, Potrafke & Schlepper, 2024). Οι εύλογοι αυτοί προβληματισμοί αναδεικνύουν τα αίτια ύπαρξης ενός μακροπρόθεσμου και πανευρωπαϊκού σχεδιασμού αμυντικών προγραμμάτων με γνώμονα την αποδοτικότητα των πόρων και την οικονομική βιωσιμότητα.

Δεδομένου του κατακερματισμού των αμυντικών δαπανών και της παραγωγής στην ΕΕ, οι πρωτοβουλίες για τη συγκέντρωση της ζήτησης και της προσφοράς μπορούν να οδηγήσουν σε σημαντική εξοικονόμηση πόρων ή σε αποτελεσματικότερη άμυνα για το ίδιο ποσό δαπανών.



Η ιδέα μιας ενιαίας ευρωπαϊκής στρατιωτικής δύναμης, που θα αντικαθιστούσε πλήρως ή εν μέρει τις εθνικές ένοπλες δυνάμεις, προϋποθέτει ότι οι συγκρούσεις μεταξύ κρατών-μελών της ΕΕ δεν θα πρέπει να υφίστανται, όπως η αποτυχημένη προσπάθεια δημιουργίας της Ευρωπαϊκής Αμυντικής Κοινότητας τη δεκαετία του 1950. Μια τέτοια δύναμη θα επέτρεπε οικονομίες κλίμακας, εξαλείφοντας τις εσωτερικές ευρωπαϊκές συνοριακές ανάγκες, μειώνοντας το προσωπικό και τις υποδομές, ενώ θα επικεντρωνόταν στην κύρια απειλή ασφαλείας, που θεωρείται η Ρωσία. Επιπλέον, θα εξοικονομούνταν πόροι από την εξάλειψη επικαλύψεων στη διοίκηση και τον συντονισμό, από τις κοινές προμήθειες εξοπλισμού με χαμηλότερες τιμές λόγω μεγαλύτερων παραγγελιών, και από τη μείωση των διαφορετικών τύπων οπλικών συστημάτων, όπως οι 17 τύποι αρμάτων μάχης, που απαιτούν ειδική συντήρηση και εκπαίδευση. Εκτιμάται, ότι η εξοικονόμηση μια τέτοια προσπάθειας θα ήταν άνω των 100 δισεκατομμυρίων ευρώ, αυτές βασίζονται σε υπεραισιόδοξες υποθέσεις και δεν διαχωρίζουν επαρκώς τις γενικές αποδόσεις από τις πραγματικές εξοικονομήσεις που προκύπτουν από κοινές πρωτοβουλίες. Παρά τις αδυναμίες αυτών των προσεγγίσεων, τα αποτελέσματα έχουν συχνά αναφερθεί ως το ανώτατο επίπεδο πιθανών εξοικονομήσεων από την αντικατάσταση των εθνικών στρατών με έναν ενιαίο ευρωπαϊκό στρατό.

3.4 Αποτελέσματα και επιπτώσεις

Η πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης στις αμυντικές δαπάνες έχει σημαντικές επιπτώσεις στην οικονομία των κρατών-μελών, οι οποίες αντανakλούν τόσο τα οφέλη όσο και τις προκλήσεις που προκύπτουν από τον κατακερματισμό των αμυντικών προσεγγίσεων και τη συλλογική δράση. Παρότι οι αυξημένες δαπάνες για την άμυνα έχουν στόχο να ενισχύσουν την ασφάλεια και την αυτονομία της ΕΕ, οι οικονομικές τους συνέπειες παρουσιάζουν διαφοροποιήσεις, ανάλογα με το επίπεδο ανάπτυξης, τη βιομηχανική βάση και τη στρατηγική εστίαση κάθε χώρας. Οι διαφορές στις δομές της οικονομίας κάθε χώρας αποτελούν τροχοπέδη στην ανάπτυξη ενός κοινού ευρωπαϊκού εγχειρήματος, χωρίς αυτό να επισκιάζει τα πολλαπλά οφέλη του (Mölling et al., 2024).

Ένα θετικό αποτέλεσμα είναι η ενίσχυση των τομέων τεχνολογίας και καινοτομίας, καθώς οι αμυντικές δαπάνες της ΕΕ περιλαμβάνουν σημαντικά ποσά για έρευνα και ανάπτυξη. Τα κοινά ευρωπαϊκά προγράμματα, όπως το Ευρωπαϊκό Ταμείο Άμυνας, έχουν δημιουργήσει ευκαιρίες για διασυνοριακή συνεργασία μεταξύ εταιρειών υψηλής τεχνολογίας και πανεπιστημίων, προωθώντας τη δημιουργία τεχνολογιών διπλής χρήσης. Αυτές οι τεχνολογίες, που αξιοποιούνται τόσο στον στρατιωτικό όσο και στον πολιτικό τομέα, έχουν θετικές οικονομικές

επιπτώσεις, δημιουργώντας νέες αγορές και ενισχύοντας τη βιομηχανική ανταγωνιστικότητα των κρατών-μελών (European Commission, 2025).

Παράλληλα, η ενίσχυση της αμυντικής βιομηχανίας έχει οδηγήσει στη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας, ιδιαίτερα σε κλάδους υψηλής εξειδίκευσης. Οι επενδύσεις σε υποδομές και εξοπλισμό έχουν τροφοδοτήσει την ανάπτυξη τοπικών οικονομιών, ιδίως σε χώρες με ισχυρή αμυντική παραγωγική βάση, όπως η Γερμανία, η Γαλλία και η Ιταλία. Ωστόσο, αυτές οι θετικές επιπτώσεις δεν είναι ισομερώς κατανομημένες, καθώς οι χώρες χωρίς ανεπτυγμένη αμυντική βιομηχανία αντιμετωπίζουν δυσκολίες στην προσέλκυση επενδύσεων και στη συμμετοχή σε κοινά ευρωπαϊκά προγράμματα (Stamegna et al., 2024)

Από την άλλη πλευρά, οι χειρισμοί της ΕΕ στις αμυντικές δαπάνες έχουν αναδείξει και τα οικονομικά κόστη της αμυντικής πολιτικής. Η μεγάλη έμφαση σε δαπάνες προσωπικού, σε συνδυασμό με την ανεπάρκεια συντονισμού μεταξύ των κρατών-μελών, έχει μειώσει την αποτελεσματικότητα των δαπανών, περιορίζοντας τους πόρους που κατευθύνονται σε υποδομές και εξοπλισμό. Αυτή η ανισορροπία έχει οδηγήσει σε περιορισμένη απόδοση της επένδυσης, καθώς οι στρατιωτικές δυνάμεις πολλών χωρών εξακολουθούν να υστερούν σε εκσυγχρονισμό και τεχνολογία (Cepparulo & Pasimeni, 2024).

Ένα άλλο κρίσιμο ζήτημα είναι η άνιση κατανομή των βαρών μεταξύ των κρατών-μελών. Χώρες με μεγαλύτερες οικονομίες, όπως η Γερμανία και η Γαλλία, συνεισφέρουν δυσανάλογα περισσότερο, ενώ μικρότερες χώρες επωφελούνται από την κοινή ασφάλεια χωρίς να αναλαμβάνουν αντίστοιχο κόστος. Αυτό δημιουργεί οικονομικές εντάσεις εντός της Ένωσης και υπονομεύει τη συλλογική δράση (Kollias & Paleologou, 2016).

Η αλληλεπίδραση μεταξύ αμυντικών δαπανών και οικονομικής ανάπτυξης είναι επίσης εμφανής στις προκλήσεις για τη διαχείριση των εθνικών προϋπολογισμών. Οι χώρες καλούνται να ισορροπήσουν τις αυξημένες αμυντικές επενδύσεις με άλλες κρίσιμες δαπάνες, όπως η υγεία και η εκπαίδευση, γεγονός που οδηγεί συχνά σε συμβιβασμούς. Οι βραχυπρόθεσμες προσεγγίσεις και η έλλειψη μακροπρόθεσμης στρατηγικής χρηματοδότησης περιορίζουν τις δυνατότητες για βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη μέσω των αμυντικών δαπανών (Daněš, 2015).

Συνολικά, η πολιτική της ΕΕ στις αμυντικές δαπάνες έχει ενισχύσει τη στρατηγική συνεργασία και την τεχνολογική καινοτομία, ενώ παράλληλα έχει δημιουργήσει σημαντικές οικονομικές ευκαιρίες για τις χώρες με ανεπτυγμένη βιομηχανία. Ωστόσο, οι ανισότητες στην κατανομή



των βαρών και οι περιορισμοί στους εθνικούς προϋπολογισμούς υπογραμμίζουν την ανάγκη για καλύτερο συντονισμό και συλλογική στρατηγική. Η ενίσχυση της αποδοτικότητας των δαπανών και η εξασφάλιση μακροπρόθεσμης σταθερότητας μπορούν να συμβάλουν στη βελτίωση των οικονομικών αποτελεσμάτων, τόσο σε εθνικό όσο και σε ευρωπαϊκό επίπεδο (Fiott, 2024).

3.5 Συμπεράσματα

Στο κεφάλαιο αυτό εξετάστηκε η οικονομική διάσταση της Κοινής Πολιτικής Ασφάλειας και Άμυνας (ΚΠΑΑ) στην Ευρωπαϊκή Ένωση, εστιάζοντας στις αμυντικές δαπάνες, τους θεσμικούς μηχανισμούς, τις κατευθύνσεις πολιτικής και τις επιπτώσεις τους. Οι αμυντικές δαπάνες της ΕΕ ακολούθησαν μια πορεία διακυμάνσεων, με σταδιακή μείωση μετά τον Ψυχρό Πόλεμο και αύξηση μετά το 2014, κυρίως λόγω των γεωπολιτικών εξελίξεων, όπως η ρωσική εισβολή στην Ουκρανία. Παρότι υπάρχει μια γενική τάση αύξησης των δαπανών, αυτές παραμένουν κατακερματισμένες και συγκριτικά χαμηλότερες από εκείνες άλλων παγκόσμιων δυνάμεων, περιορίζοντας την αποτρεπτική ικανότητα της ΕΕ.

Η ανάλυση των θεσμικών μηχανισμών αποκαλύπτει ότι η ΕΕ έχει δημιουργήσει ένα πολύπλοκο σύστημα διακυβέρνησης στον τομέα της άμυνας, το οποίο περιλαμβάνει όργανα όπως η Υπηρεσία Εξωτερικής Δράσης, ο Ευρωπαϊκός Οργανισμός Άμυνας, το Ευρωπαϊκό Ταμείο Άμυνας και η Μόνιμη Διαρθρωμένη Συνεργασία (PESCO). Ωστόσο, οι ανισότητες στην κατανομή των βαρών μεταξύ των κρατών-μελών και η έλλειψη συντονισμού περιορίζουν την αποτελεσματικότητα της πολιτικής αυτής. Οι μεγαλύτερες οικονομίες, όπως η Γερμανία και η Γαλλία, αναλαμβάνουν δυσανάλογα μεγαλύτερο μέρος των αμυντικών υποχρεώσεων, γεγονός που εντείνει την ανάγκη για μια δικαιότερη κατανομή των πόρων.

Η μελέτη επισημαίνει ότι η ενίσχυση της τεχνολογικής καινοτομίας και της στρατηγικής συνεργασίας αποτελεί κρίσιμο παράγοντα για την αποδοτικότητα των αμυντικών δαπανών. Η επένδυση σε έρευνα και ανάπτυξη (R&D) και η μεγαλύτερη ενοποίηση της αμυντικής βιομηχανίας μπορούν να μειώσουν τα κόστη και να ενισχύσουν την ανταγωνιστικότητα των ευρωπαϊκών αμυντικών συστημάτων. Παράλληλα, οι αμυντικές δαπάνες μπορούν να δημιουργήσουν σημαντικές οικονομικές ευκαιρίες, ειδικά για χώρες με ανεπτυγμένη βιομηχανική βάση, συμβάλλοντας έτσι στην οικονομική ανάπτυξη της Ένωσης.

Γενικά, η οικονομική διάσταση της ΚΠΑΑ παραμένει ένα πεδίο με σημαντικές προκλήσεις και δυνατότητες. Η ενίσχυση της αποδοτικότητας των αμυντικών δαπανών, η καλύτερη κατανομή των βαρών μεταξύ των κρατών-μελών και η μακροπρόθεσμη στρατηγική συνεργασία μπορούν να συμβάλουν στη δημιουργία ενός ισχυρότερου και πιο αυτόνομου αμυντικού πλαισίου για την ΕΕ, ενισχύοντας τόσο την ασφάλεια όσο και την οικονομική σταθερότητα της Ένωσης.



4 ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΑΜΥΝΤΙΚΩΝ ΒΑΡΩΝ ΓΙΑ ΤΑ ΕΤΗ 2020-2023

4.1 Μοντέλο Κατανομής Αμυντικών Βαρών

Με βάση την εργασία του Kollias (Kollias, 2008), η οποία εξετάζει ένα μοντέλο διαμοιρασμού βαρών στην Κοινή Πολιτική Άμυνας και Ασφάλειας της Ευρωπαϊκής Ένωσης, με στόχο να υπολογίσει την αναλογία ανάμεσα στις συνεισφορές των κρατών-μελών και στα οφέλη που λαμβάνουν από μια υποθετική κοινή στρατιωτική συμμαχία, την Ευρωπαϊκή Ένωση Άμυνας (EDU), στην παρούσα εργασία για την ανάλυση δεδομένων θα βασιστούμε στο μοντέλο που αξιοποιήθηκε και στηρίζεται στην οικονομική θεωρία των συμμαχιών και θεωρεί την κοινή άμυνα ως δημόσιο αγαθό, το οποίο χαρακτηρίζεται από μη αποκλεισμό και μη ανταγωνισμό στη χρήση του (Cerrarulo & Pasimeni, 2024).

Η οικονομική θεωρία των συμμαχιών επικεντρώνεται στη συλλογική δράση και συνεργασία μεταξύ κρατών για την παροχή δημόσιων αγαθών, όπως είναι η άμυνα. Η θεωρία αυτή εξετάζει τις οικονομικές και στρατηγικές πτυχές της λειτουργίας των συμμαχιών, με έμφαση στη διανομή του κόστους και των ωφελειών ανάμεσα στα μέλη τους, καθώς και στα κίνητρα που καθορίζουν τη συμπεριφορά των κρατών. Σύμφωνα με την προσέγγιση αυτή, η συλλογική άμυνα θεωρείται δημόσιο αγαθό, καθώς χαρακτηρίζεται από μη αποκλεισμό, δηλαδή κανένα κράτος-μέλος δεν μπορεί να αποκλειστεί από την προστασία που παρέχεται, και από μη ανταγωνισμό, δηλαδή η χρήση του αγαθού από ένα κράτος δεν μειώνει την ποσότητα ή την ποιότητα του αγαθού που διατίθεται στα υπόλοιπα μέλη (Kollias & Paleologou, 2016).

Η θεωρία υποστηρίζει ότι κάθε μέλος μιας συμμαχίας επωφελείται από τη συλλογική άμυνα ανεξάρτητα από τη δική του συνεισφορά. Αυτό δημιουργεί κίνητρα για το φαινόμενο της ελεύθερης επιβίβασης, κατά το οποίο ένα κράτος μπορεί να επωφελείται από τη συλλογική δράση χωρίς να συνεισφέρει αναλογικά στο κόστος της. Το φαινόμενο αυτό είναι ιδιαίτερα έντονο σε μεγάλες συμμαχίες, καθώς η ατομική συνεισφορά ενός μέλους καθίσταται λιγότερο κρίσιμη για το συνολικό αποτέλεσμα. Επομένως, η θεωρία εξετάζει πώς κατανέμεται το κόστος της συλλογικής άμυνας μεταξύ των μελών μιας συμμαχίας, καθώς και πώς τα κράτη-μέλη μπορούν να επιτύχουν ισορροπία μεταξύ της συνεισφοράς τους και των ωφελειών που αποκομίζουν (Fiott, 2022).



Η συλλογική δράση στις συμμαχίες επηρεάζεται από τη στρατηγική θέση των κρατών, την οικονομική τους ισχύ, τις εξωτερικές απειλές και τις πολιτικές προτεραιότητες. Ισχυρότερα κράτη συχνά αναλαμβάνουν μεγαλύτερο βάρος για τη διατήρηση της συμμαχίας, καθώς έχουν περισσότερους πόρους και γεωπολιτικά συμφέροντα να προστατεύσουν. Αντίθετα, μικρότερα κράτη μπορεί να συνεισφέρουν λιγότερο και να επωφελούνται δυσανάλογα από την προστασία που παρέχεται. Παρόλα αυτά, οι ανισορροπίες αυτές δεν οδηγούν απαραίτητα σε αποτυχία των συμμαχιών, καθώς η ύπαρξη κοινού συμφέροντος για συλλογική ασφάλεια συνιστά ισχυρό κίνητρο συνεργασίας (Cerrarulo & Pasimeni, 2024)..

Η θεωρία των συμμαχιών έχει εφαρμοστεί ευρέως στη μελέτη οργανισμών όπως το ΝΑΤΟ, όπου παρατηρείται το φαινόμενο οι Ηνωμένες Πολιτείες να αναλαμβάνουν το μεγαλύτερο μέρος του κόστους της συμμαχίας, ενώ πολλές ευρωπαϊκές χώρες συνεισφέρουν λιγότερο αλλά απολαμβάνουν τα ίδια οφέλη. Αντίστοιχα, στις συζητήσεις για την ανάπτυξη μιας Ευρωπαϊκής Ένωσης Άμυνας, τίθενται ζητήματα δίκαιης κατανομής των βαρών, που αντανakλούν τις αρχές της οικονομικής θεωρίας των συμμαχιών. Με αυτόν τον τρόπο, η θεωρία αυτή αποτελεί πολύτιμο εργαλείο για την κατανόηση της δυναμικής συνεργασίας και διανομής πόρων σε διεθνές επίπεδο (Fiott, 2022).

Για την εφαρμογή του μοντέλου χρησιμοποιούνται δύο βασικές κατηγορίες δεδομένων. Από τη μία πλευρά, τα δεδομένα συνεισφορών περιλαμβάνουν τις συνολικές στρατιωτικές δαπάνες κάθε κράτους-μέλους σε απόλυτες τιμές, τις στρατιωτικές δαπάνες ως ποσοστό του ΑΕΠ, που λειτουργούν ως δείκτης του αμυντικού βάρους, και το συνολικό ΑΕΠ κάθε κράτους, το οποίο χρησιμεύει για τη μέτρηση της οικονομικής ισχύος του. Από την άλλη πλευρά, τα δεδομένα ωφελειών περιλαμβάνουν την εδαφική έκταση κάθε κράτους, που συνδέεται με την ανάγκη προστασίας του εδάφους, τον πληθυσμό κάθε κράτους, που υποδηλώνει την προστασία των πολιτών, και το συνολικό ΑΕΠ, που θεωρείται ένδειξη του πλούτου που προστατεύεται. Επιπλέον, λαμβάνονται υπόψη δεδομένα διεθνούς εμπορίου, όπως εξαγωγές και εισαγωγές, καθώς και ροές και αποθέματα άμεσων ξένων επενδύσεων, προκειμένου να ενσωματωθεί η διάσταση της προστασίας διεθνών οικονομικών συμφερόντων (Cerrarulo & Pasimeni, 2024).

Το μοντέλο περιλαμβάνει δύο βασικούς δείκτες. Ο πρώτος είναι ο Δείκτης Κατανομής Βαρών (Burden Sharing Index - BSI), ο οποίος υπολογίζεται ως ο λόγος των στρατιωτικών δαπανών κάθε κράτους προς το σύνολο των στρατιωτικών δαπανών όλων των κρατών-μελών της ΕΕ. Ο τύπος για τον υπολογισμό του είναι:



$$BSI = \frac{\text{Στρατιωτικές Δαπάνες Κράτους}}{\text{Σύνολο Στρατιωτικών Δαπανών ΕΕ}}$$

Ο δεύτερος δείκτης είναι το Μέσο Μεριδίο Οφέλους (Average Benefit Share - ABS), το οποίο υπολογίζεται ως ο μέσος όρος των ποσοστών συμμετοχής ενός κράτους στην προστασία της εδαφικής έκτασης, του πληθυσμού και του συνολικού ΑΕΠ της ΕΕ. Ο τύπος για τον υπολογισμό του είναι:

$$ABS = \frac{\frac{\text{Εδαφική Έκταση Κράτους}}{\text{Συνολική Εδαφική Έκταση ΕΕ}} + \frac{\text{Πληθυσμός Κράτους}}{\text{Συνολικός Πληθυσμός ΕΕ}} + \frac{\text{ΑΕΠ Κράτους}}{\text{Συνολικό ΑΕΠ ΕΕ}}}{3}$$

Η διαφορά ανάμεσα στο ABS και στο BSI ορίζεται ως το Καθαρό Όφελος (Net Benefit - NB). Αν το ABS είναι μεγαλύτερο από το BSI, το κράτος θεωρείται ότι αποκομίζει περισσότερα οφέλη από όσα συνεισφέρει, κάτι που υποδηλώνει φαινόμενο ελεύθερης επιβίβασης (free-riding). Αντίθετα, αν το BSI είναι μεγαλύτερο από το ABS, το κράτος υπερσυνεισφέρει στην κοινή άμυνα.

Τα αποτελέσματα της ανάλυσης του Kollia για το 2008, έδειξαν ότι χώρες όπως η Γαλλία, το Ηνωμένο Βασίλειο, η Ιταλία και η Ελλάδα υπερσυνεισφέρουν, ενώ χώρες όπως η Γερμανία, η Ισπανία και οι Κάτω Χώρες απολαμβάνουν περισσότερα οφέλη από όσα συνεισφέρουν. Η προσθήκη δεδομένων διεθνούς εμπορίου και επενδύσεων ενισχύει τη σημασία της προστασίας διεθνών οικονομικών συμφερόντων από την κοινή άμυνα, υποδεικνύοντας ότι η Γερμανία και άλλες χώρες με υψηλή εξάρτηση από το διεθνές εμπόριο υποτιμούν τη συνεισφορά τους.

Το μοντέλο προσφέρει μια απλή αλλά ισχυρή βάση για τη συζήτηση του διαμοιρασμού βαρών στην Ευρωπαϊκή Άμυνα, υποδεικνύοντας προκλήσεις και ευκαιρίες για μια δίκαιη κατανομή κόστους και ωφελειών. Επομένως παρουσιάζει ενδιαφέρον να μετρήσουμε τους συγκεκριμένους δείκτες για μεταγενέστερα έτη 2020-2023.

4.2 Ανάλυση Δεδομένων

Αξιοποιώντας δεδομένα αναφορικά με τις δαπάνες για την άμυνα των χωρών της ΕΕ από την βάση δεδομένων **SIPRI (Stockholm International Peace Research Institute)** (<https://www.sipri.org>), είναι ένα ανεξάρτητο ερευνητικό ίδρυμα που ιδρύθηκε το 1966 και έχει έδρα στη Στοκχόλμη της Σουηδίας. Το SIPRI εστιάζει στην ανάλυση και την έρευνα γύρω από ζητήματα που αφορούν την παγκόσμια ειρήνη και την ασφάλεια, όπως οι στρατιωτικές δαπάνες, η εξάπλωση όπλων, οι συγκρούσεις και η διαχείριση της παγκόσμιας ασφάλειας. Το Ινστιτούτο παράγει έγκυρες και αξιόπιστες εκθέσεις και δεδομένα που χρησιμοποιούνται από κυβερνήσεις, διεθνείς οργανισμούς, ακαδημαϊκούς και τον ευρύτερο κοινό. Μέσω των ερευνών του, το SIPRI προωθεί τη συζήτηση και τη συνειδητοποίηση γύρω από την ανάγκη για μείωση των εντάσεων και την επίτευξη βιώσιμης ειρήνης παγκοσμίως..

Επιπροσθέτως, αντλήθηκαν δεδομένα αναφορικά με τις συνιστώσες, όπως η εδαφική έκταση, ο πληθυσμός και το ΑΕΠ κάθε κράτους από την Eurostat (<https://ec.europa.eu/eurostat>). Η Eurostat είναι η στατιστική υπηρεσία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, υπεύθυνη για τη συλλογή, ανάλυση και διάδοση συγκρίσιμων στατιστικών δεδομένων που αφορούν τα κράτη μέλη της ΕΕ. Προσφέρει μια πληθώρα πληροφοριών σε τομείς όπως η οικονομία, η κοινωνία, η υγεία, η εκπαίδευση και η περιβαλλοντική πολιτική, επιτρέποντας στους θεσμούς της ΕΕ, τα κράτη μέλη και τους πολίτες να λάβουν ενημερωμένες αποφάσεις. Η Eurostat εξασφαλίζει τη συνέπεια και την ποιότητα των δεδομένων, καθιστώντας την έναν βασικό πυλώνα για τη χάραξη πολιτικών στην ΕΕ.

Με βάση τα παραπάνω ο παρακάτω πίνακας παρουσιάζει συνοπτικά τα δεδομένα μας να τα κράτη της ΕΕ που θα μελετήθηκαν στην παρούσα εργασία.

Πίνακας 1: Αμυντικές Δαπάνες, Πληθυσμός και εδαφική έκταση για τα έτη 2020-2023 χώρες Ε.Ε. αλφαβητικά

	2020	2021	2022	2023	2020	2021	2022	2023	2020	2021	2022	2023
ΧΩΡΑ	ΔΑΠΑΝΕΣ ΑΜΥΝΑΣ (ΕΚΑΤ. ΔΟΛΛΑΡΙΑ)	ΔΑΠΑΝΕΣ ΑΜΥΝΑΣ (ΕΚΑΤ. ΔΟΛΛΑΡΙΑ)	ΔΑΠΑΝΕΣ ΑΜΥΝΑΣ (ΕΚΑΤ. ΔΟΛΛΑΡΙΑ)	ΔΑΠΑΝΕΣ ΑΜΥΝΑΣ (ΕΚΑΤ. ΔΟΛΛΑΡΙΑ)	ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ	ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ	ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ	ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ	ΕΛΛΑΦΙΚΗΣ ΕΚΤΑΣΗ ΣΕ ΚΜ2	ΕΛΛΑΦΙΚΗΣ ΕΚΤΑΣΗ ΣΕ ΚΜ2	ΕΛΛΑΦΙΚΗΣ ΕΚΤΑΣΗ ΣΕ ΚΜ2	ΕΛΛΑΦΙΚΗΣ ΕΚΤΑΣΗ ΣΕ ΚΜ2
Συνολικά	237.019	260.223	257.947	312.828	445.872.542	445.837.374	448.803.078	449.206.579	4.225.127	4.225.134	4.225.134	4.225.134
Αυστρία	3.840	4.196	3.613	4.410	8.932.664	8.978.929	9.104.772	9.158.750	83.878	83.878	83.878	83.878
Βέλγιο	5.317	6.239	6.890	7.629	11.554.767	11.617.623	11.742.796	11.832.049	30.666	30.667	30.667	30.667
Βουλγαρία	1.119	1.275	1.437	1.918	6.532.117	6.482.484	6.447.710	6.445.481	110.996	110.996	110.996	110.996
Γαλλία	52.747	56.647	53.639	61.301	67.728.568	67.957.053	68.172.977	68.401.997	638.475	638.475	638.475	638.475
Γερμανία	53.319	56.513	56.153	66.827	83.155.031	83.237.124	84.358.845	83.445.000	357.569	357.569	357.569	357.569
Δανία	4.887	5.274	5.475	8.145	5.840.045	5.873.420	5.932.654	5.961.249	42.925	42.925	42.925	42.925
Ελλάδα	5.773	8.300	8.745	7.730	10.678.632	10.459.782	10.413.982	10.397.193	131.694	131.694	131.694	131.694
Εσθονία	718	749	818	1.189	1.330.068	1.331.796	1.365.884	1.374.687	45.336	45.336	45.336	45.336
Ιρλανδία	1.144	1.268	1.164	1.269	5.066.893	5.154.277	5.271.395	5.343.805	69.947	69.947	69.947	69.947
Ισπανία	17.432	19.544	20.307	23.699	47.400.798	47.486.843	48.085.361	48.610.458	505.983	505.983	505.983	505.983
Ιταλία	32.929	36.233	34.692	35.529	59.236.213	59.030.133	58.997.201	58.989.749	302.073	302.079	302.079	302.079
Κροατία	981	1.360	1.282	1.439	3.893.026	3.862.305	3.850.894	3.861.967	56.594	56.594	56.594	56.594
Κύπρος	483	542	533	567	896.007	904.705	920.701	933.505	9.253	9.253	9.253	9.253
Λετονία	742	823	856	1.045	1.893.223	1.875.757	1.883.008	1.871.882	64.586	64.586	64.586	64.586
Λιθουανία	1.174	1.307	1.734	2.161	2.810.761	2.805.998	2.857.279	2.885.891	65.284	65.284	65.284	65.284
Λουξεμβούργο	425	403	510	662	634.730	645.397	660.809	672.050	2.595	2.595	2.595	2.595
Μάλτα	86	88	78	113	516.125	520.174	542.051	563.443	316	316	316	316
Ολλανδία	13.086	14.396	13.632	16.625	17.475.415	17.590.672	17.811.291	17.942.942	37.378	37.378	37.378	37.378
Ουγγαρία	2.768	2.410	3.257	4.355	9.651.461	9.610.403	9.599.744	9.584.627	93.012	93.012	93.012	93.012
Πολωνία	13.718	15.296	15.341	31.650	37.073.357	36.889.761	36.753.736	36.620.970	311.928	311.928	311.928	311.928
Πορτογαλία	3.268	3.882	3.567	4.223	10.394.297	10.421.117	10.516.621	10.639.726	92.227	92.227	92.227	92.227
Ρουμανία	5.052	5.301	5.188	5.611	19.201.662	19.042.455	19.054.548	19.064.409	238.398	238.398	238.398	238.398
Σλοβακία	2.047	2.065	2.086	2.663	5.459.781	5.434.712	5.428.792	5.424.687	49.035	49.035	49.035	49.035
Σλοβενία	568	763	775	908	2.108.977	2.107.180	2.116.972	2.123.949	20.273	20.273	20.273	20.273

	2020	2021	2022	2023	2020	2021	2022	2023	2020	2021	2022	2023
ΧΩΡΑ	ΔΑΠΑΝΕΣ ΑΜΥΝΑΣ (ΕΚΑΤ. ΔΟΛΛΑΡΙΑ)	ΔΑΠΑΝΕΣ ΑΜΥΝΑΣ (ΕΚΑΤ. ΔΟΛΛΑΡΙΑ)	ΔΑΠΑΝΕΣ ΑΜΥΝΑΣ (ΕΚΑΤ. ΔΟΛΛΑΡΙΑ)	ΔΑΠΑΝΕΣ ΑΜΥΝΑΣ (ΕΚΑΤ. ΔΟΛΛΑΡΙΑ)	ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ	ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ	ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ	ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ	ΕΛΑΦΙΚΗΣ ΕΚΤΑΣΗ ΣΕ ΚΜ2	ΕΛΑΦΙΚΗΣ ΕΚΤΑΣΗ ΣΕ ΚΜ2	ΕΛΑΦΙΚΗΣ ΕΚΤΑΣΗ ΣΕ ΚΜ2	ΕΛΑΦΙΚΗΣ ΕΚΤΑΣΗ ΣΕ ΚΜ2
Σουηδία	6.271	7.583	7.722	8.755	10.379.295	10.452.326	10.521.556	10.551.707	447.424	447.424	447.424	447.424
Τσεχία	3.253	3.936	4.005	5.056	10.494.836	10.516.707	10.827.529	10.900.555	78.871	78.871	78.871	78.871
Φινλανδία	3.869	3.832	4.446	7.348	5.533.793	5.548.241	5.563.970	5.603.851	338.411	338.411	338.411	338.411



Πίνακας 2: Αμυντικές Δαπάνες, Πληθυσμός και εδαφική έκταση για τα έτη 2020-2023 χώρες Ε.Ε. αλφαβητικά

ΧΩΡΑ	2020	2021	2022	2023	2020	2021	2022	2023	2020	2021	2022	2023
	ΑΕΠ (ΕΚΑΤ. ΕΥΡΩ)	ΑΕΠ (ΕΚΑΤ. ΕΥΡΩ)	ΑΕΠ (ΕΚΑΤ. ΕΥΡΩ)	ΑΕΠ (ΕΚΑΤ. ΕΥΡΩ)	ΔΑΠΑΝΕΣ ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΑΕΠ	ΔΑΠΑΝΕΣ ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΑΕΠ	ΔΑΠΑΝΕΣ ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΑΕΠ	ΔΑΠΑΝΕΣ ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΑΕΠ	ΡΥΘΜΟΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ	ΡΥΘΜΟΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ	ΡΥΘΜΟΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ	ΡΥΘΜΟΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
Συνολικά	13.580.297	14.794.355	16.143.763	17.193.780								
Αυστρία	380.318	406.232	448.007	473.227	0,88%	0,87%	0,77%	0,84%	-6,3	4,8	5,3	-1
Βέλγιο	463.751	506.023	563.544	596.321	1,01%	1,04%	1,18%	1,21%	-4,8	6,2	4,2	1,3
Βουλγαρία	61.913	71.378	86.082	94.709	1,59%	1,52%	1,59%	1,85%	-3,2	7,8	4	1,9
Γαλλία	2.318.276	2.508.102	2.655.435	2.822.455	2,00%	1,91%	1,93%	2,06%	-7,4	6,9	2,6	0,9
Γερμανία	3.449.620	3.676.460	3.953.850	4.185.550	1,37%	1,32%	1,38%	1,52%	-4,1	3,7	1,4	-0,3
Λανία	312.118	345.236	382.309	376.430	1,38%	1,30%	1,37%	1,95%	-1,8	7,4	1,5	2,5
Ελλάδα	167.540	184.575	207.854	225.197	3,07%	3,87%	4,02%	3,23%	-9,2	8,7	5,7	2,3
Εσθονία	27.859	31.456	36.443	38.188	2,30%	2,03%	2,16%	2,87%	-2,9	7,2	0,1	-3
Ιρλανδία	382.207	449.217	520.935	509.952	0,27%	0,25%	0,22%	0,22%	7,2	16,3	8,6	-5,5
Ισπανία	1.129.214	1.235.474	1.373.629	1.498.324	1,37%	1,35%	1,43%	1,51%	-10,9	6,7	6,2	2,7
Ιταλία	1.670.012	1.842.507	1.997.055	2.128.001	1,74%	1,68%	1,69%	1,61%	-8,9	8,9	4,7	0,7
Κροατία	50.721	58.394	67.612	78.049	1,70%	1,97%	1,79%	1,78%	-8,3	12,6	7,3	3,3
Κύπρος	22.374	25.680	29.416	31.340	1,92%	1,84%	1,82%	1,82%	-3,2	11,4	7,4	2,6
Λετονία	29.224	32.285	36.104	39.073	2,16%	2,09%	2,09%	2,27%	-3,5	6,9	1,8	1,7
Λιθουανία	50.265	56.680	67.456	73.793	2,07%	1,96%	2,45%	2,72%	0,0	6,4	2,5	0,3
Λουξεμβούργο	64.524	72.361	77.529	79.310	0,58%	0,47%	0,63%	0,75%	-0,9	7,2	1,4	-1,1
Μάλτα	14.370	16.670	18.266	20.542	0,57%	0,49%	0,43%	0,56%	-3,3	13,2	4,3	6,7
Ολλανδία	816.463	891.550	993.820	1.067.599	1,44%	1,40%	1,35%	1,53%	-3,9	6,3	5	0,1
Ουγγαρία	138.955	154.962	169.096	196.639	1,76%	1,32%	1,84%	2,13%	-4,3	7,1	4,3	-0,9
Πολωνία	531.827	583.001	661.712	748.923	2,29%	2,24%	2,23%	3,83%	-2,0	6,9	5,3	0,1
Πορτογαλία	201.033	216.494	243.957	267.384	1,43%	1,52%	1,40%	1,52%	-8,2	5,6	7	2,5
Ρουμανία	221.076	242.260	281.761	324.369	2,01%	1,85%	1,72%	1,61%	-3,7	5,5	4	2,4
Σλοβακία	94.321	101.960	110.089	122.919	1,92%	1,74%	1,81%	2,02%	-2,6	5,7	0,4	1,4
Σλοβενία	46.739	52.023	56.909	63.951	1,06%	1,23%	1,29%	1,34%	-4,1	8,4	2,7	2,1
Σουηδία	478.882	538.597	551.781	540.833	1,15%	1,19%	1,31%	1,47%	-2,0	5,9	1,5	0,2
Τσεχία	220.311	246.012	286.977	317.386	1,32%	1,40%	1,38%	1,52%	-5,3	4	2,8	-0,1
Φινλανδία	236.387	248.764	266.135	273.318	1,43%	1,29%	1,57%	2,42%	-2,5	2,7	0,8	-1,2



Πίνακας 3: Δείκτες BSI, ABS και NB για τα έτη 2020-2023 χώρες Ε.Ε.

	2020	2021	2022	2023	2020	2021	2022	2023	2020	2021	2022	2023
ΧΩΡΑ	BSI	BSI	BSI	BSI	ABS	ABS	ABS	ABS	NB	NB	NB	NB
Αυστρία	1,6%	1,6%	1,4%	1,4%	2,3%	2,2%	2,3%	2,3%	0,6%	0,6%	0,9%	0,8%
Βέλγιο	2,2%	2,4%	2,7%	2,4%	2,2%	2,3%	2,3%	2,3%	0,0%	-0,1%	-0,4%	-0,2%
Βουλγαρία	0,5%	0,5%	0,6%	0,6%	1,5%	1,5%	1,5%	1,5%	1,0%	1,0%	1,0%	0,9%
Γαλλία	22,3%	21,8%	20,8%	19,6%	15,8%	15,8%	15,6%	15,6%	-6,5%	-6,0%	-5,2%	-4,0%
Γερμανία	22,5%	21,7%	21,8%	21,4%	17,5%	17,3%	17,3%	17,1%	-5,0%	-4,4%	-4,5%	-4,2%
Δανία	2,1%	2,0%	2,1%	2,6%	1,5%	1,6%	1,6%	1,5%	-0,5%	-0,5%	-0,6%	-1,1%
Ελλάδα	2,4%	3,2%	3,4%	2,5%	2,2%	2,2%	2,2%	2,2%	-0,2%	-1,0%	-1,1%	-0,2%
Εσθονία	0,3%	0,3%	0,3%	0,4%	0,5%	0,5%	0,5%	0,5%	0,2%	0,2%	0,2%	0,2%
Ιρλανδία	0,5%	0,5%	0,5%	0,4%	1,9%	1,9%	2,0%	1,9%	1,4%	1,5%	1,6%	1,5%
Ισπανία	7,4%	7,5%	7,9%	7,6%	10,3%	10,3%	10,4%	10,5%	3,0%	2,8%	2,5%	2,9%
Ιταλία	13,9%	13,9%	13,4%	11,4%	10,9%	10,9%	10,9%	10,9%	-3,0%	-3,0%	-2,6%	-0,5%
Κροατία	0,4%	0,5%	0,5%	0,5%	0,9%	0,9%	0,9%	0,9%	0,4%	0,3%	0,4%	0,4%
Κύπρος	0,2%	0,2%	0,2%	0,2%	0,2%	0,2%	0,2%	0,2%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Λετονία	0,3%	0,3%	0,3%	0,3%	0,7%	0,7%	0,7%	0,7%	0,4%	0,4%	0,4%	0,4%
Λιθουανία	0,5%	0,5%	0,7%	0,7%	0,8%	0,9%	0,9%	0,9%	0,4%	0,4%	0,2%	0,2%
Λουξεμβούργο	0,2%	0,2%	0,2%	0,2%	0,2%	0,2%	0,2%	0,2%	0,0%	0,1%	0,0%	0,0%
Μάλτα	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,1%	0,1%	0,1%	0,1%	0,0%	0,0%	0,1%	0,0%
Ολλανδία	5,5%	5,5%	5,3%	5,3%	3,6%	3,6%	3,7%	3,7%	-1,9%	-1,9%	-1,6%	-1,6%
Ουγγαρία	1,2%	0,9%	1,3%	1,4%	1,8%	1,8%	1,8%	1,8%	0,6%	0,9%	0,5%	0,4%
Πολωνία	5,8%	5,9%	5,9%	10,1%	6,5%	6,5%	6,6%	6,6%	0,8%	0,7%	0,6%	-3,5%
Πορτογαλία	1,4%	1,5%	1,4%	1,4%	2,0%	2,0%	2,0%	2,0%	0,6%	0,5%	0,6%	0,7%
Ρουμανία	2,1%	2,0%	2,0%	1,8%	3,9%	3,9%	3,9%	3,9%	1,7%	1,8%	1,9%	2,1%
Σλοβακία	0,9%	0,8%	0,8%	0,9%	1,0%	1,0%	1,0%	1,0%	0,2%	0,2%	0,2%	0,2%
Σλοβενία	0,2%	0,3%	0,3%	0,3%	0,4%	0,4%	0,4%	0,4%	0,2%	0,1%	0,1%	0,2%
Σουηδία	2,6%	2,9%	3,0%	2,8%	5,5%	5,5%	5,5%	5,4%	2,8%	2,6%	2,5%	2,6%
Τσεχία	1,4%	1,5%	1,6%	1,6%	1,9%	2,0%	2,0%	2,0%	0,6%	0,5%	0,5%	0,4%
Φινλανδία	1,6%	1,5%	1,7%	2,3%	3,7%	3,6%	3,6%	3,6%	2,0%	2,2%	1,9%	1,3%

4.3 Αποτελέσματα

Η ανάλυση των δεικτών BSI (Burden Sharing Index), ABS (Average Benefit Share) και NB (Net Benefit) για τα έτη 2020-2023 αποκαλύπτει σημαντικές διαφοροποιήσεις στη συνεισφορά και τα οφέλη των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Οι δείκτες αυτοί μας επιτρέπουν να αξιολογήσουμε τη συμμετοχή κάθε χώρας στη συλλογική άμυνα, τον βαθμό στον οποίο επωφελείται από αυτήν, καθώς και τη μεταξύ τους σχέση.

Κατά το 2020, οι δείκτες BSI κατέγραψαν σημαντικές ανισότητες στις συνεισφορές. Η Γερμανία κατείχε το υψηλότερο BSI με 22,50%, γεγονός που υποδεικνύει τη μεγάλη οικονομική και στρατηγική της συμβολή. Η Γαλλία ακολούθησε με 22,30%, ενώ χώρες όπως η Ιρλανδία και το Λουξεμβούργο κατέγραψαν τα χαμηλότερα ποσοστά (0,5% και 0,2% αντίστοιχα). Παράλληλα, ο δείκτης ABS, που αποτυπώνει τα οφέλη κάθε χώρας, εμφάνισε υψηλές τιμές για χώρες όπως η Ισπανία (10,30%) και η Γερμανία (17,50%). Ωστόσο, το NB (η διαφορά μεταξύ ABS και BSI) υπέδειξε ότι χώρες όπως η Ισπανία και η Σουηδία ήταν σημαντικοί "ωφελοούμενοι" με θετικά NB 2,9% και 2,8%, αντίστοιχα, ενώ η Γαλλία υπέφερε από αρνητικό NB, υποδεικνύοντας υπέρμετρη συνεισφορά.

Το 2021, παρατηρήθηκαν παρόμοια πρότυπα με κάποιες διαφοροποιήσεις. Η Γαλλία ανέλαβε ηγετικό ρόλο με BSI 21,76%, αλλά η συμμετοχή της μειώθηκε ελαφρώς. Το ABS για χώρες όπως η Φινλανδία και η Ιρλανδία παρουσίασε αύξηση, ενώ το NB έδειξε ότι η ανισορροπία παρέμεινε. Ειδικότερα, η Ιρλανδία κατέγραψε θετικό NB 1,50%, ενώ η Γαλλία συνέχισε να έχει το μεγαλύτερο αρνητικό NB -6,00%.

Το 2022, οι δείκτες παρουσίασαν περαιτέρω συγκλίσεις. Η Γαλλία εξακολούθησε να κατέχει υψηλά επίπεδα BSI (20,80%), αλλά η Ισπανία σημείωσε σημαντική αύξηση στον δείκτη ABS (10,40%), ενισχύοντας την θέση της ως χώρας που επωφελείται περισσότερο από τη συλλογική άμυνα. Το NB για την Ισπανία μειώθηκε σε 2,50%, ενώ για τη Γαλλία το αρνητικό NB μειώθηκε ελαφρώς, υποδεικνύοντας τάσεις εξισορρόπησης.

Το 2023, η Ισπανία κατέγραψε την πιο αξιοσημείωτη αλλαγή, με BSI 7,57% και ABS 10,50%, οδηγώντας σε ένα θετικό NB 2,93%. Η Σουηδία και η Ρουμανία επίσης παρουσίασαν σημαντικά θετικά NB (2,56% και 2,13%, αντίστοιχα). Αντίθετα, η Γαλλία εξακολούθησε να εμφανίζει το υψηλότερο BSI (19,59%), διατηρώντας αρνητικό NB (-4,01%), υποδηλώνοντας



την υψηλή συμβολή της χωρίς ανάλογα οφέλη. Η Ελλάδα, με BSI 2,50% και ABS 2,20%, καταγράφει αρνητικό NB (-0,20%), γεγονός που υποδηλώνει ότι συνεισφέρει περισσότερο από τα οφέλη που λαμβάνει. Η Ιρλανδία και η Φινλανδία, με χαμηλότερα BSI (0,41% και 2,34% αντίστοιχα), κατέγραψαν θετικά NB, ενισχύοντας τη θέση τους ως ωφελούμενες χώρες.

Συνοψίζοντας, τα δεδομένα από το 2020 έως το 2023 αναδεικνύουν τις δομικές ανισότητες στη συλλογική συνεισφορά και τα οφέλη εντός της ΕΕ. Χώρες όπως η Γαλλία παραμένουν κύριοι συνεισφέροντες, ενώ η Ισπανία, η Ιρλανδία και η Σουηδία εμφανίζονται ως κύριοι ωφελούμενοι., ενώ η Ισπανία, η Ιρλανδία και η Σουηδία εμφανίζονται ως κύριοι ωφελούμενοι. Η Ελλάδα, αν και βρίσκεται κοντά στον μέσο όρο όσον αφορά τον δείκτη ABS, καταγράφει σταθερά υψηλό BSI (2,8% κατά μέσο όρο), γεγονός που την καθιστά μία από τις χώρες με αρνητικό NB, υποδεικνύοντας ότι συνεισφέρει περισσότερο από τα οφέλη που λαμβάνει. Τα αποτελέσματα αυτά υποδεικνύουν την ανάγκη για αναπροσαρμογή των μηχανισμών κατανομής βαρών, ώστε να επιτευχθεί μεγαλύτερη ισορροπία μεταξύ συνεισφοράς και οφέλους.

Η αναπροσαρμογή αυτή δεν μπορεί να υλοποιηθεί με μεμονωμένες πρωτοβουλίες των κρατών μελών, ούτε με βραχυπρόθεσμα διμερή προγράμματα συνεργασίας. Η βέλτιστη κατανομή βαρών και η αύξηση της αποδοτικότητας των πόρων που αφορούν την άμυνα και την ασφάλεια της ΕΕ, απαιτούν την εκπόνηση ενός μακροπρόθεσμου σχεδιασμού. Οι υπάρχοντες υπηρεσίες που είναι υπεύθυνες για θέματα κοινής πολιτικής άμυνας και ασφάλειας, αξιοποιώντας τα δεδομένα των τελευταίων δεκαετιών και παράλληλα αναλογιζόμενοι τις επερχόμενες προκλήσεις και μεταβολές στο διεθνές γεωπολιτικό περιβάλλον, μπορούν να διαμορφώσουν και να προτείνουν ένα στρατηγικό σχεδιασμό που στοχεύει στην καταπολέμηση της ανισοκατανομής και στην δημιουργία οικονομικών κινήτρων, ικανά να προσελκύσουν το ενδιαφέρον των κρατών. Ταυτόχρονα απαραίτητη προϋπόθεση αποτελεί η πολιτική βούληση τόσο των διακρατικών όσο και των υπερεθνικών οργάνων της ΕΕ προς αυτή την κατεύθυνση, προκειμένου να ξεπεραστούν οι αντικειμενικές δυσκολίες στην υλοποίηση του εγχειρήματος, όπως στενά εθνικά συμφέροντα, αλλά και να λάβουν οι θεσμοί την στήριξη των πολιτών.

4.4 Συμπεράσματα

Εστιάζοντας στην κατανομή των αμυντικών βαρών στην Ευρωπαϊκή Ένωση για την περίοδο 2020-2023, αναλύοντας τα δεδομένα δαπανών και τη συμβολή των κρατών-μελών. Η μελέτη βασίζεται σε θεωρητικά μοντέλα που αντιμετωπίζουν την κοινή άμυνα ως δημόσιο αγαθό,



λαμβάνοντας υπόψη τη συνεισφορά κάθε κράτους και τα οφέλη που αποκομίζει από τη συλλογική ασφάλεια.

Τα αποτελέσματα της ανάλυσης αποκάλυψαν σημαντικές διαφοροποιήσεις μεταξύ των κρατών-μελών τόσο στη συνεισφορά τους όσο και στα οφέλη που λαμβάνουν. Οι δείκτες BSI (Burden Sharing Index), ABS (Average Benefit Share) και NB (Net Benefit) ανέδειξαν ότι χώρες όπως η Γαλλία και η Γερμανία φέρουν το κύριο βάρος της αμυντικής χρηματοδότησης, ενώ χώρες όπως η Ισπανία, η Ιρλανδία και η Σουηδία εμφανίζονται ως οι κύριοι ωφελούμενοι από το κοινό σύστημα άμυνας.

Το 2023, η Ισπανία κατέγραψε την πιο αξιοσημείωτη αλλαγή, με σημαντική αύξηση στα οφέλη της (ABS), γεγονός που την κατέστησε μια από τις χώρες με θετικό καθαρό όφελος (NB). Από την άλλη, η Γαλλία, παρά τη συνεχή υψηλή συνεισφορά της, παρουσίασε αρνητικό NB, καταδεικνύοντας μια ασύμμετρη σχέση μεταξύ της συνεισφοράς της και των ωφελειών που λαμβάνει. Η Ελλάδα κατατάσσεται επίσης μεταξύ των χωρών με αρνητικό NB, καθώς συνεισφέρει περισσότερο από ό,τι λαμβάνει, γεγονός που αναδεικνύει ζητήματα κατανομής των αμυντικών βαρών και την ανάγκη για έναν δικαιότερο μηχανισμό αναδιανομής.

Συνολικά, η κατανομή των αμυντικών δαπανών στην ΕΕ εμφανίζει δομικές ανισότητες που απαιτούν προσαρμογές στους μηχανισμούς συνεισφοράς και ωφέλειας. Η ανάγκη για μια πιο ισορροπημένη και διαφανή κατανομή των αμυντικών πόρων καθίσταται επιτακτική, ώστε να διασφαλιστεί η συλλογική ασφάλεια και η βιωσιμότητα της Κοινής Πολιτικής Ασφάλειας και Άμυνας. Η ενίσχυση της στρατηγικής αυτονομίας της ΕΕ και η επένδυση σε μακροπρόθεσμα εξοπλιστικά προγράμματα θα μπορούσαν να συμβάλουν στη μείωση των ανισορροπιών και στη διαμόρφωση ενός δικαιότερου και πιο αποτελεσματικού συστήματος κατανομής των αμυντικών βαρών.

5 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η παρούσα διπλωματική εργασία ανέδειξε τη σύνθετη σχέση ανάμεσα στις αμυντικές δαπάνες και την οικονομική ανάπτυξη, με ιδιαίτερη έμφαση στην Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ). Η ανάλυση επιβεβαίωσε ότι οι στρατιωτικές δαπάνες μπορούν να λειτουργήσουν τόσο ως μοχλός ανάπτυξης όσο και ως περιοριστικός παράγοντας, ανάλογα με τον τρόπο εφαρμογής τους και το πλαίσιο στο οποίο πραγματοποιούνται. Στην περίπτωση της ΕΕ, η ανάγκη για συλλογική ασφάλεια και στρατηγική αυτονομία καθιστά την αποδοτική διαχείριση των αμυντικών δαπανών κρίσιμο παράγοντα για την επίτευξη βιώσιμης ανάπτυξης.

Η εργασία ανέδειξε επίσης τις ανισότητες στην κατανομή βαρών μεταξύ των κρατών-μελών, με τις μεγαλύτερες οικονομίες, όπως η Γερμανία και η Γαλλία, να συνεισφέρουν δυσανάλογα περισσότερο. Αυτό δημιουργεί προκλήσεις για τη συλλογική δράση και υπογραμμίζει την ανάγκη για δικαιότερη κατανομή πόρων. Επιπλέον, η ανάλυση κατέδειξε ότι οι αμυντικές δαπάνες της ΕΕ εξακολουθούν να υστερούν σε σχέση με εκείνες άλλων μεγάλων δυνάμεων, όπως οι Ηνωμένες Πολιτείες και η Κίνα, γεγονός που επηρεάζει την αποτρεπτική ικανότητα της Ένωσης.

Αναγνωρίστηκε επίσης, ότι οι στρατηγικές συνεργασίες μεταξύ των κρατών-μελών μπορούν να μειώσουν τα κόστη και να ενισχύσουν την αποτελεσματικότητα των δαπανών, αλλά η έλλειψη εναρμονισμένων πολιτικών και μακροπρόθεσμου σχεδιασμού παραμένει εμπόδιο στην επίτευξη αυτών των στόχων.

Ένα από τα βασικά ζητήματα που αναδείχθηκαν αφορά τη θεσμική διάσταση της Κοινής Πολιτικής Ασφάλειας και Άμυνας (ΚΠΑΑ) και τον ρόλο των υφιστάμενων μηχανισμών διαχείρισης των αμυντικών δαπανών. Οι κύριοι θεσμοί που εμπλέκονται, όπως ο Ευρωπαϊκός Οργανισμός Άμυνας (EDA) και το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, διαδραματίζουν κεντρικό ρόλο, αλλά αντιμετωπίζουν προκλήσεις λόγω της περιορισμένης ικανότητάς τους να επιβάλλουν δεσμευτικές αποφάσεις στα κράτη-μέλη. Η δημιουργία μιας ενισχυμένης πολιτικής διακυβέρνησης στον τομέα της άμυνας, μέσω ενός κοινού ευρωπαϊκού αμυντικού προϋπολογισμού, θα μπορούσε να βελτιώσει τη συνοχή και την αποτελεσματικότητα των δαπανών.

Επιπλέον, το ζήτημα της κατανομής των αμυντικών βαρών αποτελεί μια διαχρονική πρόκληση. Η θεωρητική προσέγγιση του κοινού προϊόντος (public good theory) υποδεικνύει ότι τα κράτη-



μέλη που επωφελούνται περισσότερο από τη συλλογική ασφάλεια, όπως οι χώρες της Ανατολικής Ευρώπης, θα πρέπει να αυξήσουν τις συνεισφορές τους. Ωστόσο, το σημερινό μοντέλο κατανομής βαρών εξακολουθεί να είναι ανισομερές, με κράτη όπως η Γερμανία και η Γαλλία να αναλαμβάνουν το κύριο βάρος της χρηματοδότησης. Η μεταρρύθμιση του μοντέλου χρηματοδότησης της ΚΠΑΑ μέσω ενός αναλογικού συστήματος, που θα λαμβάνει υπόψη το ΑΕΠ και τις στρατηγικές ανάγκες κάθε κράτους, θα μπορούσε να βελτιώσει τη δικαιοσύνη και την αποδοτικότητα.

Η ΕΕ θα πρέπει να επενδύσει σε έναν μόνιμο μηχανισμό που θα συντονίζει και θα διαχειρίζεται τις αμυντικές δαπάνες, εξασφαλίζοντας δικαιότερη κατανομή των πόρων και μεγαλύτερη αποδοτικότητα. Ένας τέτοιος μηχανισμός θα μπορούσε να ενισχύσει τη συλλογική ασφάλεια και να μειώσει τις οικονομικές ανισότητες μεταξύ των κρατών-μελών. Παράλληλα, η επένδυση σε τεχνολογίες αιχμής, όπως η κυβερνοασφάλεια και η τεχνητή νοημοσύνη, είναι κρίσιμη για την αντιμετώπιση σύγχρονων απειλών. Η ενίσχυση της συνεργασίας μεταξύ πανεπιστημίων, ερευνητικών κέντρων και αμυντικών βιομηχανιών μπορεί να προωθήσει τη δημιουργία καινοτόμων λύσεων.

Η ενίσχυση του Ευρωπαϊκού Ταμείου Άμυνας και η προώθηση κοινών εξοπλιστικών προγραμμάτων είναι ζωτικής σημασίας για την επίτευξη οικονομικών κλίμακας και τη μείωση του κόστους. Η δημιουργία μιας κοινής ευρωπαϊκής αμυντικής αγοράς, όπου τα κράτη-μέλη θα συντονίζουν τις αμυντικές τους επενδύσεις, μπορεί να αυξήσει την αποδοτικότητα και να μειώσει την εξάρτηση από εξωτερικούς προμηθευτές. Η προοπτική μιας κοινής αμυντικής πολιτικής με ενισχυμένους θεσμούς και δικαιότερη κατανομή βαρών μπορεί να καταστήσει την ΕΕ έναν πιο αξιόπιστο και ισχυρό γεωπολιτικό παράγοντα στο διεθνές σύστημα.

Οι αμυντικές δαπάνες πρέπει να εντάσσονται σε ένα πλαίσιο μακροπρόθεσμης στρατηγικής, ώστε να αποφεύγονται οι βραχυπρόθεσμες παρεμβάσεις που συχνά οδηγούν σε κατακερματισμό των πόρων. Ένα σαφές σχέδιο με στόχους για την επόμενη δεκαετία, μπορεί να προσφέρει σταθερότητα και να ενισχύσει τη διαφάνεια. Η ενίσχυση της συνεργασίας μέσω κοινών προγραμμάτων, όπως το Ευρωπαϊκό Ταμείο Άμυνας, μπορεί να μειώσει το κόστος και να δημιουργήσει οικονομίες κλίμακας. Παράλληλα, η προώθηση κοινών ευρωπαϊκών αμυντικών υποδομών θα ενισχύσει την ενοποίηση της στρατηγικής ασφάλειας.

Η ανάπτυξη προγραμμάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης για το στρατιωτικό και πολιτικό προσωπικό είναι απαραίτητη για την αποτελεσματική υλοποίηση των στρατηγικών αμυντικών



πολιτικών. Η ΕΕ θα πρέπει να επενδύσει σε ανθρώπινο δυναμικό υψηλής εξειδίκευσης. Είναι επίσης σημαντικό να δημιουργηθούν μηχανισμοί παρακολούθησης και αξιολόγησης των αμυντικών δαπανών, ώστε να διασφαλίζεται η αποδοτικότητα και η ευθυγράμμισή τους με τους στρατηγικούς στόχους της Ένωσης.

Τέλος, μια πρόταση που προκύπτει από την εργασία είναι η σημασία της τεχνολογικής καινοτομίας και της βιομηχανικής ανάπτυξης ως αναπόσπαστα στοιχεία μιας επιτυχημένης στρατηγικής αμυντικών δαπανών. Η ενίσχυση της έρευνας και ανάπτυξης (R&D) αξίζει να μελετηθεί στο αν θα μπορούσε να δημιουργήσει πολλαπλασιαστικά οφέλη για την οικονομία, προωθώντας τεχνολογίες διπλής χρήσης και δημιουργώντας νέες αγορές.



6 ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Ball, D., & Waters, G. (2013). Cyber defence and warfare. *Security challenges*, 9(2), 91-98.
2. Blavoukos, S., Politis-Lamprou, P., & Dellatolas, T. (2023). Mapping EU Defence Collaboration. *Policy*.
3. Brown University. (2022). The costs of war: Economic costs. Watson Institute for International and Public Affairs. Τελευταία πρόσβαση 2 Νοεμβρίου, 2024, από <https://watson.brown.edu/costsofwar/costs/economic>
4. Calvi Parisetti, P. (2012). The use of civil and military defense assets in emergency situations. *International Disaster Response Law*, 585-599.
5. Cepparulo, A., & Pasimeni, P. (2024). Defence Spending in the European Union. Available at SSRN 4855108.
6. Cottarelli, C., & Virgadamo, L. (2024). Defense expenditure in EU countries.
7. Daněk, T. (2015). Military Expenditures and Economic Growth: The Case of EU Countries. *Ekonomický časopis*, 63(08), 853-868.
8. Dimitriou, D., Goulas, E., Kallandranis, C., & Drakos, K. (2024). Military Expenditures and Economic Growth: Evidence from NATO and Non-NATO Alliances. *Defence and Peace Economics*, 1-25.
9. Dorn, F., Potrafke, N., & Schlepper, M. (2024). *European defence spending in 2024 and beyond: How to provide security in an economically challenging environment* (No. 45). EconPol Policy Report.
10. Druck, D. (2023). The rise, fall and rebirth of territorial defense. *Scandinavian Journal of Military Studies*, 6(1).
11. Dunne, J. P., & Nikolaidou, E. (2012). Defence spending and economic growth in the EU15. *Defence and Peace Economics*, 23(6), 537-548.
12. European Commission. (2025). The EDF Work Programme 2025. Τελευταία πρόσβαση 23 Φεβρουαρίου, 2025, από https://defence-industry-space.ec.europa.eu/eu-defence-industry/european-defence-fund-edf-official-webpage-european-commission_en
13. European Union. (2025). PESCO — Μόνιμη διαρθρωμένη συνεργασία. Τελευταία πρόσβαση 23 Φεβρουαρίου, 2025, από <https://eur-lex.europa.eu/EL/legal-content/glossary/pesco-permanent-structured-cooperation.html>



14. Feldman, M., & Storper, M. (2018). Economic growth and economic development: Geographical dimensions, definition, and disparities. *The new Oxford handbook of economic geography*, 143, 143-157.
15. Fiott, D. (2024). » The Challenges of Defence Spending in Europe «. *Intereconomics– Review of European Economic Policy*, 59(4), 189-192.
16. Frei, M. (2024). The European Peace Facility: Yet Another Important Stage For The External Relations Of The European Union. *Juris Gradibus*, 4, 1-30.
17. Garbato, M. (2024). European defense. Focus on the European Defence Agency. University of Padova.
18. Holdren, J. P., & Rotblat, J. (1987). *Strategic Defence and Future of the Arms Race*. Springer.
19. Karako, T. (2019). The missile defense review. *Strategic Studies Quarterly*, 13(2), 3-15.
20. Katoch, R. (2006). Defence Economics: Core Issues. *Strategic Analysis*, 30(2), 279-309.
21. Knight, M., Loayza, N., & Villanueva, D. (1996). The peace dividend: military spending cuts and economic growth. *Staff papers*, 43(1), 1-37.
22. Kollias, C. (2008). A preliminary investigation of the burden sharing aspects of a European Union common defence policy. *Defence and Peace Economics*, 19(4), 253-263.
23. Kollias, C., & Paleologou, S. M. (2016). Investment, growth, and defense expenditure in the EU15: Revisiting the nexus using SIPRI's new consistent dataset. *The Economics of Peace and Security Journal*, 11(2).
24. Kollias, C., & Paleologou, S. M. (2019). Military spending, economic growth and investment: a disaggregated analysis by income group. *Empirical Economics*, 56, 935-958.
25. Korkmaz, S. (2015). The effect of military spending on economic growth and unemployment in Mediterranean countries. *International Journal of Economics and Financial Issues*, 5(1), 273-280.
26. Lowther, A. (2006). *Asymmetric warfare and military thought* (No. 3). Glen Segell Publishers.
27. Mabeba, M. (2024). The Effect of Military Expenditure on Economic Prosperity in Croatia. *Futurity of Social Sciences*, 2(2), 4-20.



28. Mölling, C., Hellmonds, S., Csernatoni, R., Oliveira Martins, B., & Racz, S. (2024). Sovereign, capable, innovative, responsive: Prospects and challenges for EU security and defence policy in the 10th parliamentary term.
29. Murdoch, J. C., & Sandler, T. (1991). NATO Burden Sharing and the Forces of Change: Further Observations. *International Studies Quarterly*, 35(1), 109–114.
30. Orjan, R. I. (2021). NATO in Search for a New Identity. From Collective Defense to Collective Security. *Analele Universitatii „Constantin Brancusi” din Targu Jiu–Seria Litere si Stiinte Sociale*, (02), 51-58.
31. Romm, J. J. (1993). *Defining National Security: The Nonmilitary Aspects*. Council on Foreign Relations Press.
32. Scala, N. M., & Howard, J. P. (Eds.). (2020). *Handbook of Military and Defense Operations Research*. CRC Press.
33. Stamegna, M., Bonaiuti, C., Maranzano, P., & Pianta, M. (2024). The economic impact of arms spending in Germany, Italy, and Spain.
34. York, A. M., Feiock, R. C., & Steinacker, A. (2013). Dimensions of economic development and growth management policy choices. *State and Local Government Review*, 45(2), 86-97.

